

"xxxministeriets publikation xx/2022"

Nationellt åldersprogram fram till år 2030

För ett ålderskunnigt Finland

Principbeslut

16.6.2022

"xxxministeriet Helsingfors 2022"

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Publication distribution

**Institutional Repository
for the Government
of Finland Valto**

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Publication sale

**Online bookstore
of the Finnish
Government**

vnjulkaisumyynti.fi

Napsauta ja kirjoita vuosi.

Klikkaa ja valitse tekijänoikeustaso

ISBN pdf:VNK täyttää

ISSN pdf:VNK täyttää

ISBN (painettu)VNK täyttää

ISSN (painettu)VNK täyttää

Layout: Statsrådets förvaltningsenhet, Publikationsproduktionen

Helsingfors 2022.

Paino PunaMusta Oy, 2022

VNK täyttää, sarja ja numero	Teema	Napsauta ja kirjoita vuosi
Julkaisija	Napsauta ja kirjoita vuosi.	
Tekijät	Napsauta ja kirjoita vuosi.	
Toimittaja/t	Napsauta ja kirjoita vuosi.	
Utarbetad av:	Napsauta ja kirjoita vuosi.	
Kieli	Sivumäärä	VNK täyttää
Referat	<p>Väestön vanhenemiseen varautumiseksi vuonna 2020 laadittiin Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030: Tavoitteena ikäystävällinen Suomi Ikäohjelmassa määritellään yhteinen suunta ja keinot, joiden avulla asioita tarkastellaan poikkihallinnollisesti ja yli vaalikausien.</p> <p>Ikäohjelman 2030 keskeisinä vaikuttavuustavoitteina on suunnata ennaltaehkäiseviä ja toimintakykyä parantavia toimia iäkkäälle väestölle ja riskiryhmille, pidentää ikääntyvien työikäisten toimintakykyä ja työuria, erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa, lisätä ja mahdollistaa vapaaehtoistoimintaa, varmistaa iäkkäiden palvelujen yhdenvertaisuus, tehokkaampi koordinaatio ja taloudellinen kestävyys, lisätä asumisen ja asuinympäristöjen ikäystävällisyyttä ja nostaa esille suomalaista ikäteknologian kehittämistä ja hyödyntämistä.</p> <p>Vuonna 2020 laaditussa Ikäohjelmassa on kirjattu, että valmistellaan ehdotus valtioneuvoston periaatepäätökseksi ikäohjelman jatkotavoitteista ja keinoista vuoteen 2030 saakka. Periaatepäätöksen lähtökohtana on, että toimet väestön ikääntymiseen varautumiseksi edelleen tähtäisivät asetettujen vaikuttavuustavoitteiden toteuttamiseen.</p> <p>Läpileikkaavina teemoina on iäkkäiden henkilöiden osallisuuden, itsemääräämisoikeuden ja voimavarojen vahvistaminen yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla, yksilöllisten ominaisuuksien ja tarpeiden sekä iäkkään väestön moninaisuuden parempi huomioiminen yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla, ikääntymiseen liittyviin asenteisiin vaikuttaminen ja sukupolvien välisten suhteiden syvänetäminen, kerättävän tiedon luotettavuuden ja vertailukelpoisuuden parantaminen, toimintakäytänteiden vaikuttavuuden arvioinnin kehittäminen ja indikaattoreiden määrittely toiminnan laadun varmistamiseksi sekä väestön ikääntymiseen liittyvien mahdollisuuksien tunnistaminen ja hyödyntäminen.</p> <p>Tässä raportissa esitellään periaatteet Kansallisen Ikäohjelman toteuttamisessa, toimeenpanosuunnitelma vuosille 2023–2027 sekä alustavat toimenpide-ehdotukset vuosille 2027–2030.</p> <p>Tämä periaatepäätös ja toimeenpanosuunnitelma on laadittu yhdessä eri ministeriöiden, kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa. Vanhusneuvostojen jäseniä ja ikäihmiset ovat osallistuneet periaatepäätöksen ja toimeenpanosuunnitelman laatimiseen mm. eri työpajojen ja keskustelutilaisuuksien kautta. Periaatepäätös oli virallisella lausuntokierroksella xx-xx.2022.</p>	
Klausuuli	VNK täyttää	
Asiasanat	https://finto.fi/juho/fi/Napsauta ja kirjoita vuosi.	
ISBN PDF	VNK täyttää	ISSN PDF VNK täyttää
ISBN häft.:	VNK täyttää	ISSN tryckt VNK täyttää

Asianumero	Napsauta ja kirjoita vuosi.	Diari/hanke- numero	Napsauta ja kirjoita vuosi
Publikationens namn:	VNK täyttää		

UTKAST

VNK täyttää, sarjanimi ja numero		Tema	Napsauta ja kirjoita vuosi.
Utgivare	Napsauta ja kirjoita vuosi.		
Författare	Napsauta ja kirjoita vuosi.		
Redigerare	Napsauta ja kirjoita vuosi.		
Utarbetad av	Napsauta ja kirjoita vuosi.		
Språk	Napsauta ja kirjoita vuosi.	Sidantal	VNK täyttää
Referat	<p>Befolkningen blir äldre, och i syfte att förbereda samhället för detta utarbetades 2020 ett nationellt åldersprogram fram till 2030: För ett ålderskunnigt Finland. Det nationella åldersprogrammet innehåller gemensamma riktlinjer och metoder för hur utmaningarna kan hanteras förvaltningsövergripande och över valperioderna.</p> <p>Till de centrala effektmålen för åldersprogrammet 2030 hör att rikta in förebyggande åtgärder och åtgärder som förbättrar funktionsförmågan på den äldre befolkningen och riskgrupperna, förlänga funktionsförmågan och arbetskarriärerna bland äldre i arbetsför ålder i synnerhet inom social- och hälsovården, öka och möjliggöra frivilligarbete, säkerställa lika behandling, effektivare samordning och ekonomisk hållbarhet inom äldreservicen, öka äldreanpassningen i boendet och boendemiljöerna och lyfta fram utvecklingen och utnyttjandet av finländsk teknik för äldre.</p> <p>I det åldersprogram som utarbetades 2020 konstateras att ett förslag till principbeslut av statsrådet om åldersprogrammets mål och metoder fram till 2030 ska beredas. Utgångsläget i principbeslutet är att åtgärderna för beredskapen inför befolkningens åldrande allttjämt ska vara inriktade på att uppfylla de effektmål som satts upp.</p> <p>Genomgående teman är att stärka de äldres delaktighet, självbestämmanderätt och resurser inom alla delområden i samhället, bättre beakta de äldres individuella egenskaper och behov samt äldrebefolkningens mångfald inom alla delområden i samhället, påverka attityderna i anslutning till åldrandet och fördjupa relationerna mellan generationerna, förbättra tillförlitligheten och jämförbarheten hos de uppgifter som samlas in, utveckla bedömningen av verksamhetspraxisens slagkraft och fastställa indikatorer som kan användas för att säkerställa verksamhetens kvalitet, samt identifiera och utnyttja de möjligheter som anknyter till befolkningens åldrande.</p> <p>I denna rapport presenteras principerna för genomförandet av det nationella åldersprogrammet, åtgärdsprogrammet för åren 2023–2027 och preliminära åtgärdsförslag för åren 2027–2030.</p> <p>Principbeslutet och åtgärdsprogrammet har tagits fram i samarbete med olika ministerier, kommuner, organisationer och andra aktörer. Medlemmar av äldreråd och äldre personer har deltagit i utarbetandet av principbeslutet och åtgärdsprogrammet bland annat via olika workshoppar och diskussionsmöten. Principbeslutet var officiellt ute på remiss xx–xx.2022.</p>		
Klausul	VNK täyttää		
Nyckelord	https://finto.fi/juho/fi/Napsauta ja kirjoita vuosi.		
ISBN PDF	VNK täyttää	ISSN PDF	VNK täyttää
ISBN (tryckt)	VNK täyttää	ISSN (tryckt)	VNK täyttää

Ärendenr.	Napsauta ja kirjoita vuosi.	Projekt Be- slut	Napsauta ja kirjoita vuosi.
------------------	-----------------------------	-----------------------------	-----------------------------

URN-adress	VNK täyttää
-------------------	-------------

UTKAST

Description sheet 2022

VNK täyttää, sarjanimi ja numero		Subject	Napsauta ja kirjoita vuosi.
Publisher	Napsauta ja kirjoita vuosi.		
Authors	Napsauta ja kirjoita vuosi.		
Editor(s)	Napsauta ja kirjoita vuosi.		
Group author	Napsauta ja kirjoita vuosi.		
Language	Napsauta ja kirjoita vuosi.	Pages	VNK täyttää
Abstract	<p>The National Programme on Ageing 2030 — For an age-competent Finland was prepared in 2020 to prepare for population ageing. The Programme defines a shared direction and a set of approaches for examining matters across administrative branches and beyond government terms.</p> <p>The key impact objectives of the Programme on Ageing 2030 are to direct to older people and risk groups preventive measures that improve functional ability; to extend the functional ability and working careers of older working-age people, especially in healthcare and social services; to increase and enable voluntary work; to ensure the equality, more efficient coordination and economic sustainability of services for older people; to increase the age-friendliness of housing and residential environments; and to highlight the development and utilisation of Finnish technology for ageing.</p> <p>The Programme on Ageing, which was prepared in 2020, states that a proposal for a government resolution will be prepared regarding the further objectives and approaches of the Programme until 2030. The guiding principle of the resolution is that the measures to prepare for population ageing would continue to aim at achieving the set impact objectives.</p> <p>The horizontal themes include strengthening the inclusion, right to self-determination and resources of older people in all sectors of society; paying more attention to individual characteristics and needs as well as the diversity of older people in all sectors of society; influencing attitudes towards ageing and deepening intergenerational relations; improving the reliability and comparability of information collected; developing the impact assessment of practices and defining indicators to ensure the quality of activities; and identifying and making use of opportunities related to population ageing.</p> <p>This report presents the principles for the implementation of the National Programme on Ageing, the action plan for 2023–2027 and the preliminary proposals for measures for 2027–2030.</p> <p>This resolution and the action plan were prepared in collaboration with various ministries, municipalities, organisations and other operators. Members of older people’s councils and older people have participated in the preparation of the resolution and the action plan through various workshops and discussion events, for example. The official consultation round for the proposal was held between xx and xx 2022.</p>		
Provision	VNK täyttää		
Keywords	https://finto.fi/juho/fi/Napsauta ja kirjoita vuosi.		
ISBN PDF	VNK täyttää	ISSN PDF	VNK täyttää
ISBN tryckt	VNK täyttää	ISSN tryckt	VNK täyttää
Quick Reference Guide.	Napsauta ja kirjoita vuosi.	Project no.	Napsauta ja kirjoita vuosi.

UTKAST

Innehåll

1	Inledning	12
2	Principer för genomförandet av det nationella åldersprogrammet.....	15
3	Åtgärdsprogram för åren 2023–2027 och preliminära åtgärdsförslag för åren 2027–2030	20
3.1	Funktionsförmågan hos äldre i arbetsför ålder har förbättrats och arbetskarriärerna förlängts, i synnerhet inom äldreservicen	20
3.2	De äldre har kvar sin funktionsförmåga allt längre	23
3.3	Tekniken har ökat välfärden	26
3.4	Frivilligarbete har en etablerad ställning i det åldrande samhället.....	32
3.5	Boendet och boendemiljöerna är äldrevänliga	34
3.6	Servicesen genomförs på ett socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbart sätt.....	37
3.7	Uppföljning och utvärdering av genomförandet.....	40

TILL LÄSAREN

Enligt prognoserna ökar den äldre befolkningen särskilt i de äldsta åldersgrupperna. Samtidigt minskar andelen barn och människor i arbetsför ålder. Befolkningsprognoserna visar att åldersklassen över 75 år är den enda som fortsätter växa. Befolkningen blir äldre, och i syfte att förbereda samhället för detta utarbetades 2020 ett nationellt åldersprogram fram till 2030: För ett ålderskunnigt Finland¹. Det nationella åldersprogrammet innehåller gemensamma riktlinjer och metoder för hur utmaningarna kan hanteras förvaltningsövergripande och över valperioderna.

De effektmål som gäller utmaningarna med den åldrande befolkningen fram till 2030 är långsiktiga och mätbara. Syftet med effektmålen är att rikta in förebyggande åtgärder och åtgärder som förbättrar funktionsförmågan på den äldre befolkningen och riskgrupperna, förlänga funktionsförmågan och arbetskarriärerna bland äldre i arbetsför ålder i synnerhet inom social- och hälsovården, öka och möjliggöra frivilligarbete, säkerställa likabehandling, effektivare samordning och ekonomisk hållbarhet inom äldre servicen, öka äldreanpassningen i boendet och boendemiljöerna och lyfta fram utvecklingen och utnyttjandet av finländsk teknik för äldre.

För varje regeringsperiod utarbetar man ett åtgärdsprogram där man fastställer vilka åtgärder som behövs och bedömer hur de kan genomföras i förhållande till effektmålen. Åtgärderna i åtgärdsprogrammet för regeringsperioden 2020–2023 planerades och genomfördes i enlighet med effektmålen. En del av åtgärderna genomfördes inom ramen för programmet för Framtidens social- och hälsocentral.

I beslutet om tillsättandet av styrgruppen för åldersprogrammet och i det nationella åldersprogrammet för 2030 konstateras att ett förslag till principbeslut av statsrådet om åldersprogrammets mål och metoder fram till 2030 ska beredas. Utgångsläget i principbeslutet är att åtgärderna för beredskapen inför den åldrande befolkningen alltså ska vara inriktade på att uppfylla de effektmål som satts upp.

Denna rapport redogör för det åtgärdsprogram som ska genomföras tväradministrativt under åren 2023–2027 och presenterar preliminära förslag till åtgärder för åren 2027–2030. Principbeslutet och åtgärdsprogrammet har tagits fram i samarbete med olika ministerier, kommuner, organisationer och andra aktörer. Medlemmar av äldreråd och äldre personer har deltagit i utarbetandet av åtgärdsprogrammet och principbeslutet

¹Det nationella åldersprogrammet fram till 2030 - målet är ett ålderskunnigt Finland. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2020:31. Social- och hälsovårdsministeriet. Helsingfors 2020.

bland annat via olika workshopar, forum och diskussionsmöten. Principbeslutet var officiellt ute på remiss xx–xx.2022. Remissvaren har beaktats i denna rapport.

Effektmålen i åldersprogrammet, målen och åtgärdsprogrammet är förenliga med temana i EU-kommissionens Grönbok om åldrande från 2021² och WHO:s Decade of Healthy Ageing Plan of Action (2021–2030)³, FN:s målprogram för hållbar utveckling, Agenda 2030⁴, samt Kvalitetsrekommendationen för att trygga ett bra åldrande och förbättra servicen⁵. Att befolkningen åldras kräver förberedande åtgärder, även revideringar av lagstiftningen⁶.

UTKAST

²GRÖNBOK OM ÅLDRADE. Främja solidaritet och ansvar mellan generationerna. Europeiska kommissionen. Bryssel 2021. <https://op.europa.eu/sv/publication-detail/-/publication/d918b520-63a9-11eb-aeb5-01aa75ed71a1>

³ Decade of Healthy Ageing Plan of Action (2021-2030). World Health Organization. December 2020. https://cdn.who.int/media/docs/default-source/decade-of-healthy-ageing/final-decade-proposal/decade-proposal-final-apr2020-en.pdf?sfvrsn=b4b75ebc_25&download=true

⁴ <https://www.ykliitto.fi/yk-teemat/kestavan-kehityksen-tavoitteet>

⁵Kvalitetsrekommendation för att trygga ett bra åldrande och förbättra servicen 2020–2023. Målet är ett åldersvänligt Finland. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2020:29. Helsingfors 2020. <https://stm.fi/sv/lagstiftning/aldre>

1 Inledning

Finlands befolkningsstruktur förändras snabbt. Befolkningsprognoserna visar att åldersklassen över 75 år är den enda som fortsätter växa. Det innebär att andelen barn och unga minskar allt mer i förhållande till de äldre. Allteftersom andelen personer i arbetsför ålder minskar är det med tanke på befolkningens livskraft viktigt att varje individs personliga potential och funktionsförmåga stöds genom hela livet.

Världshälsoorganisationen WHO har deklarerat att 2020-talet är decenniet för hälsosamt åldrande (healthy ageing). Att främja hälsosamma levnadsvanor genom livet är en central metod för att se till att de äldres välbefinnande och funktionsförmåga fortsätter att förbättras. Detta påverkar människornas vardag och samhällets funktion. Effekterna återspeglar sig i bland annat den ekonomiska tillväxten, de offentliga finansernas hållbarhet, social- och hälsovårdstjänsterna, boendet och boendemiljön, trafikarrangemangen, utbildningen och arbetskraftsbehoven samt familjestrukturerna och växelverkan mellan generationerna⁷.

Under de senaste decennierna har ålderdomen förlängts i och med att människorna lever längre. Dessutom har de äldres funktionsförmåga förbättrats. Detta innebär att framför allt de yngre grupperna av den äldre befolkningen allt längre utgör en del av det sociala och ekonomiska nätverk som upprätthåller vår välfärd. De bidrar bland annat genom att ta hand om sina barnbarn och utföra frivilligarbete, som har en betydande roll när det gäller att producera välfärd. Allt fler pensionärer arbetar i arbetslivet. De som är i pensionsåldern är också starka konsumenter i samhället. Deras köpkraft i EU-länderna uppskattas uppgå till tusentals miljarder euro⁸.

Det är viktigt att förbereda sig på fysiska, sociala, ekologiska och ekonomiska hot. Situationer kan förändras snabbt. Ett sätt att förbereda sig på hoten är att bygga upp ett starkt förtroende för samhällets funktion och säkerhet samt sysselsättnings- och utbildningsutsikter. Finansministeriet uppskattar att det väsentligaste i arbetet med att upprätthålla vår hållbara nordiska välfärdsstat är att uppnå en tillräckligt hög sysselsättningsgrad och se till att den hela tiden hålls kring cirka 80 procent. Den faktiska pensionsåldern är beroende av pensionssystemet, men också av arbetstagarens arbetsförmåga och arbetshälsa samt flexibiliteten i arbetet. Den arbetande befolkningens välbefinnande och förmåga att anpassa sig till förändringar kan påverkas genom åtgärder för att förbättra branschernas förmåga att attrahera arbetstagare och hålla dem kvar, bra ledarskap, företagshälsovård, sunda arbetsgemenskaper och arbetarskydd⁹.

⁷ Decade of Healthy Ageing Plan of Action (2021–2030). World Health Organization. December 2020. https://cdn.who.int/media/docs/default-source/decade-of-healthy-ageing/final-decade-proposal/decade-proposal-final-apr2020-en.pdf?sfvrsn=b4b75ebc_25&download=true

⁸ The Silver Economy. The European Commission. European Union 2018. http://publications.europa.eu/resource/cellar/2dca9276-3ec5-11e8-b5fe-01aa75ed71a1.0002.01/DOC_1

⁹ Social- och hälsovårdsministeriets framtidsöversikt. Ett samhälle med sammanhållning och hållbar välfärd. Statsrådets publikationsserie 22/2018. Helsingfors 2018.

Genom kompetensutveckling stöds meningsfulla arbetskarriärer, en god sysselsättningsutveckling, balans i statsfinanserna samt företagets konkurrenskraft och produktivitet. Man talar om kontinuerligt och livslångt lärande. Reformen av det kontinuerliga lärandet utgör en del av Finlands program för hållbar tillväxt¹⁰. Att satsa på människornas kunskaper, färdigheter och kompetens under hela livet är ett sätt att möta de utmaningar som följer av att befolkningen blir allt äldre¹¹.

Under de följande 15 åren behöver hela 200 000 nya arbetstagare rekryteras till social- och hälsovårdsbranschen. Detta beror på den kommande pensionsvågen och på att de stora åldersklasserna når en ålder där de förväntas behöva social- och hälsovårdstjänster i allt högre grad. Social- och hälsovårdsministeriet har inlett ett förvaltningsövergripande program för att säkerställa social- och hälsovårdspersonalens tillräcklighet och tillgänglighet. Avsikten är att finna hållbara lösningar för att täcka behovet av arbetskraft inom social- och hälsovården på kort, medellång och lång sikt med beaktande av regionala skillnader. Programmet går ut på att skapa förutsättningar samt söka och samordna konkreta lösningar på kort och medellång sikt för att förbättra matchningen mellan arbetsplatser och arbetssökande. Detta görs bl.a. genom att påverka attraktionsfaktorerna och de faktorer som håller kvar de anställda i arbetet samt genom att utveckla lednings- och samarbetsstrukturerna. Samtidigt görs det utredningar och förslag om hur man kan säkerställa ett lyckat genomförande av arbetskraftsinvandring för branschens behov. På längre sikt söks lösningar särskilt i fråga om metoder som ökar yrkeskompetensen, utvecklingen och upprätthållandet av den samt den yrkesmässiga rörligheten. Dessutom skapas förutsättningar för att utveckla uppgiftsstrukturen och utnyttja kompetensen på ett flexibelt sätt. Andra metoder är att förbättra tjänsternas genomslagskraft samt att främja välbefinnandet i arbetet och jämställdheten mellan könen¹². Syftet med programmet ARBETE2030 är att snabba upp arbetet med att förnya verksamhetssätten och utnyttja ny teknologi på arbetsplatserna i Finland, stärka en arbetskultur baserad på samarbete och förtroende, göra Finland till en ledande utvecklare av arbetslivsinnovationer i den digitala tidsåldern samt se till att arbetstagarna i Finland har världens bästa arbetshälsa senast år 2030¹³.

En äldre person kan bli föremål för diskriminering eller fördomar på grund av sin etniska bakgrund, religion, sexuella läggning, könstillhörighet, svaga ekonomiska situation, hälsa eller funktionsförmåga, ålder eller någon motsvarande omständighet som rör personen i fråga. Det är viktigt att diskriminering, såsom åldersdiskriminering, uppföljs regelbundet och att uppföljningen inkluderas i myndigheternas skyldigheter. Grupper som är föremål för stereotyper och fördomar löper särskilt stor risk för att bli utsatta för diskriminering. Trots att mekanismerna för diskriminering ofta är likadana, blir olika grupper diskriminerade i olika situationer¹⁴.

¹⁰<https://okm.fi/sv/kontinuerligt-larande>

¹¹GRÖNBOK OM ÅLDRANDEN. Främja solidaritet och ansvar mellan generationerna. Europeiska kommissionen. Bryssel 2021. <https://op.europa.eu/sv/publication-detail/-/publication/d918b520-63a9-11eb-aeb5-01aa75ed71a1>

¹² https://stm.fi/-/sosiaali-ja-terveydenhuollon-henkiloston-riittavyiden-ja-saatavuuden-ohjelma-alkaa?languageld=sv_SE

¹³ <https://hyvatyo.ttl.fi/tyo2030>

¹⁴ Sukupuolten tasa-arvo Sote –palveluissa. (Endast på finska.) Finlands Kommunförbund. Helsingfors 2021. <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2021/2104-sukupuolten-tasa-arvo-sote-palveluissa>

Antalet äldre med invandrarbakgrund ökar varje år. Det finns 20 000 invandrare över 65 år i Finland. Antalet kommer att öka under de närmaste åren. Varje år fyller cirka 4 500 invånare med utländsk bakgrund 55 år. Liksom hela den äldre befolkningen är även de äldre med utländsk bakgrund en mycket heterogen grupp. Bland dem finns både högtbildade personer, som kommit till Finland på grund av arbete eller sin make, och personer som knappt alls kan tala finska eller svenska eller som inte kan läsa och skriva. De sistnämnda har ofta flyktningbakgrund. Bristfälliga kunskaper i finska eller svenska kan vara en stor utmaning när det gäller att upprätthålla funktionsförmågan och klara sig på egen hand¹⁵. En människas ålder definieras på olika sätt i olika kulturer. I vissa kulturer fastställs åldern utifrån funktionella faktorer i stället för kronologiskt. Människornas kulturella bakgrund påverkar hur de förhåller sig till sitt eget åldrande eller hur familjen och det övriga samhället förhåller sig till dem. De äldre som har utländsk bakgrund kan förbli osynliga i tjänsterna, och en del av dem har upplevt diskriminering. Det är viktigt att de erbjuds tillräckligt med information om åldrande och de tjänster som finns till de äldres förfogande samt tolktjänster, som sporrar dem till att anlita dessa tjänster. Alla äldre är, oberoende av sin kulturella bakgrund, individer med personliga behov, önskemål och levnadshistorier, och detta bör beaktas exempelvis i kundmöten¹⁶.

Syftet med befolkningspolitiken och socialpolitiken är att se till att människorna kan leva ett så bra och betydelsefullt liv som möjligt. De äldres delaktighet stärks bland annat genom ett tillräckligt pensionsskydd, tillgängliga bostäder, bostadsområden och trafikleder samt genom åtgärder för att upprätthålla funktionsförmågan och stärka de äldres rättigheter till service. Ansvar för den äldre befolkningens välbefinnande, hälsa och funktionsförmåga samt beredskapen med tanke på den åldrande befolkningen ligger på de olika sektorerna i samhället. För att de ska lyckas med detta arbete förutsätts ett långsiktigt samarbete mellan alla förvaltningsområden och starka partnerskap med näringslivet och det civila samhället. Detta främjar individernas delaktighet, jämställdhet och jämlikhet, solidariteten mellan generationerna samt organisationernas och hela samhällets ansvarsfullhet och resiliens.

¹⁵ <https://www.talentia-lehti.fi/ikaantyneiden-maahanmuuttajien-maara-nousee-lahivuosina-nopeasti/>

¹⁶ <https://thl.fi/sv/web/invandring-och-kulturell-mangfald/halsa-och-valfard/aldre-invandrare>

2 Principer för genomförandet av det nationella åldersprogrammet

Syftet med det nationella åldersprogrammet är att på bred front förbereda sig för befolkningens åldrande. Åtgärdsförslagen i åldersprogrammet sporrar till att trygga en så hög funktionsförmåga som möjligt i ålderdomen och att bygga upp ett ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbart servicesystem.

Det nationella åldersprogrammet fram till år 2030 - För ett ålderskunnigt Finland färdigställdes i oktober 2020 i samarbete med social- och hälsovårdsministeriet, undervisnings- och kulturministeriet, justitieministeriet, arbets- och näringsministeriet, miljöministeriet, Institutet för hälsa och välfärd, Arbetshälsoinstitutet, Kommunförbundet samt olika organisationer. Det nationella åldersprogrammet innehåller gemensamma riktlinjer och metoder för hur samhället på ett förvaltningsövergripande sätt över valperioderna ska förbereda sig på de utmaningar som följer av att befolkningen blir äldre.

De effektmål som gäller utmaningarna med den åldrande befolkningen fram till 2030 är långsiktiga och mätbara (figur 1). För varje regeringsperiod utarbetas ett åtgärdsprogram där man sätter upp mål och fastställer de åtgärder som behövs och bedömer hur de genomförs i förhållande till de långsiktiga målen. Åtgärderna kompletteras under regeringsperioden. Åtgärderna enligt effektmålen i åldersprogrammet fram till 2023 gick ut på att stödja frivilligarbete, planera införandet av välfärdsteknik, utveckla boende och boendemiljöer, utveckla funktionsförmågan hos och tjänsterna för äldre samt genomföra projekt kring personalens välbefinnande och tillgången till personal inom äldre servicen. En del av åtgärderna genomfördes under åren 2020–2022 som en del av programmet för framtidens social- och hälsocentraler.

I beslutet om tillsättandet av styrgruppen för åldersprogrammet och i det nationella åldersprogrammet för 2030 konstateras att ett förslag till principbeslut av statsrådet om åldersprogrammets mål och metoder fram till 2030 ska beredas. Samtidigt bereds ett åtgärdsprogram för åren 2023–2027 och preliminära förslag till åtgärder för åren 2027–2030.

Utgångsläget i principbeslutet är att åtgärderna för beredskapen med tanke på den åldrande befolkningen ska vara inriktade på att uppfylla de effektmål som satts upp.

Åldersprogrammet bygger på sex effektmål (figur 1):

1. Funktionsförmågan hos äldre i arbetsför ålder har förbättrats och arbetskarriärerna förlängts, i synnerhet inom äldre servicen
2. Äldre har funktionsförmåga en längre tid
3. Frivilligarbete har en etablerad ställning i det åldrande samhället
4. Tekniken har ökat välfärden
5. Boendet och boendemiljöerna är äldre vänliga
6. Servicen genomförs på ett socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbart sätt

Figur 1. Effektmålen i det nationella åldersprogrammet fram till 2030

Personalens välbefinnande och kunskaper inom tjänsterna för äldre samt tillgången till personal inom denna sektor utgör stora utmaningar i vårt samhälle. Det är viktigt att hitta olika lösningar och flexibla arrangemang som gör det möjligt att förlänga tiden i arbetslivet och förebygga åldersdiskriminering i arbetslivet. Inom äldreomsorgen ska arbetet göras attraktivare och arbetshälsa och arbetsförmågan främjas genom coachande arbetssätt, bättre ledningskompetens, en etisk organisationskultur, karriärhantering och ett starkt kunskapsunderlag. Det är också viktigt att främja en arbetskultur som bygger på samarbete och förtroende, utveckla arbetssätten bland annat med hjälp av tekniska lösningar¹⁷, utveckla och upprätthålla yrkeskunskaper och rörligheten samt säkerställa en framgångsrik arbetskraftsinvandring¹⁸.

¹⁷ <https://hyvatyo.ttl.fi/tyo2030>

¹⁸ https://stm.fi/-/sosiaali-ja-terveydenhuollon-henkiloston-riittavyyden-ja-saatavuuden-ohjelma-alkaa?langu- ageld=sv_SE

Ett av målen för åldersprogrammet är också att förlänga de äldres funktionsförmåga och främja deras hälsa och välbefinnande. Åtgärder som främjar hälsosamma och aktiva levnadsvanor och de äldres välbefinnande bidrar till en högre livskvalitet, förbättrar deras funktionsförmåga, minskar uppkomsten av sjukdomar, såsom demenssjukdomar, och senarelägger behovet av tjänster. De åtgärder som främjar hälsosamma levnadsvanor och välbefinnande är bland annat inriktade på att stärka de äldres psykiska hälsa, delaktighet, aktivitet och sociala relationer samt att uppmuntra till motionsaktiviteter, en hälsosam kost och andra sunda levnadsvanor.Handledning kring levnadsvanor för personer som löper risk för att insjukna i demenssjukdomar är en viktig åtgärd som upprätthåller de äldres funktionsförmåga.

Även kultur och konst främjar på ett övergripande sätt de äldres hälsa, funktionsförmåga och välbefinnande. Kommunerna främjar de äldres aktiva medborgarskap, kontinuerliga och livslånga lärande och välbefinnande genom att erbjuda olika utbildnings- och kulturtjänster, exempelvis mångsidig hobby- och rekreationsverksamhet och tillräckligt mycket stöd vid användning av digitala tjänster.

Teknik, såsom artificiell intelligens och robotik, används i allt större utsträckning för att främja välbefinnandet och hälsan hos äldre samt även som stöd för vården. Distans-teknik används för att förbättra hälso- och välfärdstjänsters tillgänglighet, så att så många som möjligt får tillgång till tjänsterna. Olika tekniska lösningar kan utnyttjas inom egenvårdstjänsterna, såsom olika anordningar för fjärrmonitorering, doseringshjälpmedel, automatiska påminnelser och elektroniska rådgivningstjänster och andra e-tjänster. Elektroniska egenvårdstjänster och möjligheten att i anslutning till dessa hantera sina egna uppgifter hjälper var och en att förebygga hälsoproblem, själv bedöma sitt servicebehov och klara sig själv. Tekniska lösningar kan också utnyttjas som en del av personalens arbetsuppgifter och olika administrativa och organisatoriska uppgifter. Teknik har använts med framgång bland annat för att effektivisera personalens arbetstid och för att förbättra informationsgången och logistiken. Samtidigt gäller det dock att se till att ingen hamnar utanför samhällets funktioner allteftersom digitala hjälpmedel börjar användas i allt större utsträckning.

Frivilligarbetet i Finland är omfattande och dess betydelse som en källa till välbefinnande är allmänt erkänd. Att delta i frivilligverksamhet och frivilligarbete är i sig en faktor som främjar välbefinnandet. Via frivilligarbete får de äldre till exempel nya sociala relationer, en vardagsrytm och en känsla av att de behövs, för att inte tala om en etablerad ställning och delaktighet i samhället, meningsfull aktivitet, initiativtagande och nya krafter.¹⁹Frivilligarbete gör det också möjligt att aktivt förebygga hatretorik, främja samhörighetskänslan, minska fördomarna och öka umgänget mellan generationerna.²⁰ Frivilligarbetarna främjar välbefinnandet bland människor i olika åldrar genom att erbjuda ett enormt urval av platser för utövande av idrott och kultur, sociala mötesplatser och bland annat räddningstjänster. Många pensionärer deltar aktivt i frivilligarbete. De äldre utgör också en stor grupp av hjälpbehövande, som via olika typer av frivilligverksamhet får hjälp av många frivilligarbetare.

I en äldrevänlig kommun finns det olika boendeanternativ samt tillgängliga och säkra boendemiljöer för den äldre befolkningen som ger akt på framför allt de demenssjukas behov. I äldrevänliga verksamhetsmodeller kombineras boende och service på olika sätt som gör det möjligt att flexibelt möta de äldres individuella behov. Målet är att öka

¹⁹ Kuikka Meeri (2019), *Voimaannuttava vapaaehtoistoiminta*. Föredrag. <https://kansalaisareena.fi/wp-content/uploads/2019/07/Voimaannuttava-vapaaehtoistoiminta-Meeri-Kuikka-Lapin-yliopisto.pdf>.

²⁰ Blueprint for European volunteering 2030

den äldre befolkningens möjligheter att bo kvar hemma, förutse framtida boende- och servicebehov och trygga en trivsamt miljö för dem som behöver vård och omsorg dygnet runt. Genom att bedöma bostädernas och omgivningarnas funktionalitet och säkerhet i god tid före ålderdomen kan man förbättra äldre personers möjligheter att bo hemma och minska riskerna för till exempel olyckor. Det är också viktigt att utveckla äldrevänliga verksamhetsmodeller, trafikinfrastruktur och fordon så att kollektivtrafiken kan anpassas efter det ökande antalet äldre passagerare.

I takt med att befolkningen åldras måste tjänsternas innehåll och struktur utvecklas så att de kan tillhandahållas på ett socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbart sätt. Genom att förbättra tjänsterna för äldre säkerställer man att de äldre kan få den vård, omsorg och rehabilitering av hög kvalitet som de behöver för sitt välbefinnande och sin hälsa. De äldres hälsa och välbefinnande kan stödjas med hjälp av högklassiga, rättidiga och individuella tjänster och genom delaktighets- och aktivitetsfrämjande åtgärder. I kund- och servicehandledningen erbjuds hälso- och välfärdsfrämjande rådgivning för behov på olika nivåer i syfte att upprätthålla de äldres funktionsförmåga. Här gäller det att beakta många olika verksamhetsmöjligheter och att säkerställa att kunderna erbjuds tjänster som möter deras behov samt att dessa tjänster ges i rätt tid. På så sätt säkerställs att servicesystemet är jämlikt och ekonomiskt hållbart och att det är effektivt samordnat.

Principbeslutet och åtgärdsprogrammet har tagits fram i samarbete med olika ministerier, kommuner, organisationer och andra aktörer. Medlemmar av äldreråd och äldre personer har deltagit i utarbetandet av åtgärdsprogrammet och principbeslutet bland annat via olika workshoppar, forum och diskussionsmöten. Principbeslutet var officiellt ute på remiss xx–xx.2022. Remissvaren har beaktats i denna rapport.

Genomgående teman i åldersprogrammet:

1. Stärka de äldres delaktighet, självbestämmanderätt och resurser inom alla delområden i samhället
2. Beakta de äldres individuella egenskaper och behov samt mångfalden bland den äldre befolkningen i högre grad inom alla delområden i samhället
3. Påverka attityderna i anslutning till åldrande och fördjupa relationerna mellan generationerna
4. Förbättra tillförlitligheten och jämförbarheten hos de uppgifter som samlas in, utveckla bedömningen av verksamhetspraxisens slagkraft samt fastställa indikatorer som kan användas för att säkerställa verksamhetens kvalitet och till stöd för kunskapsbaserad ledning
5. Identifiera och utnyttja möjligheter i anslutning till den åldrande befolkningen

Effektmålen i åldersprogrammet, målen, de genomgående temana och åtgärdsprogrammet är förenliga med temana i EU-kommissionens Grönbok om åldrande från 2021²¹ och WHO:s Decade of Healthy Ageing Plan of Action (2021–2030)²², FN:s målprogram för hållbar utveckling, Agenda 2030²³, samt Kvalitetsrekommendationen för

²¹GRÖNBOK OM ÅLDRANDE. Främja solidaritet och ansvar mellan generationerna. Europeiska kommissionen. Bryssel 2021. <https://op.europa.eu/sv/publication-detail/-/publication/d918b520-63a9-11eb-aeb5-01aa75ed71a1>

²² Decade of Healthy Ageing Plan of Action (2021–2030). World Health Organization. December 2020. https://cdn.who.int/media/docs/default-source/decade-of-healthy-ageing/final-decade-proposal/decade-proposal-final-apr2020-en.pdf?sfvrsn=b4b75ebc_25&download=true

²³ <https://www.ykliitto.fi/yk-teemat/kestavan-kehityksen-tavoitteet>

att trygga ett bra åldrande och förbättra servicen²⁴. De förberedande åtgärderna inför befolkningens åldrande inkluderar även revideringar av lagstiftningen²⁵.

UTKAST

²⁴Kvalitetsrekommendation för att trygga ett bra åldrande och förbättra servicen 2020–2023. Målet är ett åldersvänligt Finland. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2020:29. Helsingfors 2020.

²⁵<https://stm.fi/sv/lagstiftning/aldre>

3 Åtgärdsprogram för åren 2023–2027 och preliminära åtgärdsförslag för åren 2027–2030

Det långsiktiga verksamhetsmålet är att på ett övergripande och hållbart sätt förbereda sig på de utmaningar som följer av att befolkningen åldras. Åldersprogrammet bygger på sex effektmål.

1. Funktionsförmågan hos äldre i arbetsför ålder har förbättrats och arbetskarriärerna förlängts, i synnerhet inom äldre servicen
2. Äldre har funktionsförmåga en längre tid
3. Frivilligarbete har en etablerad ställning i det åldrande samhället
4. Tekniken har ökat välfärden
5. Boendet och boendemiljöerna är äldrevänliga
6. Servicen genomförs på ett socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbart sätt

3.1 Funktionsförmågan hos äldre i arbetsför ålder har förbättrats och arbetskarriärerna förlängts, i synnerhet inom äldre servicen

Mål fram till 2030

- Beredskapen inför ålderdomen inleds i medelåldern och fortsätter efter pensioneringen (både som egen aktivitet och från samhällets sida).
- Syftet är att hitta olika lösningar som är flexibla och som gör att tiden i arbetslivet förlängs och att förebygga åldersdiskriminering i arbetslivet.
- Kompetensen, arbets- och funktionsförmågan samt den psykiska arbetshälsan bland dem som arbetar inom äldre servicen har förbättrats, liksom även branschens attraktionskraft.
- Utvecklingen av arbetshälsan har integrerats med utvecklingen av serviceverksamhetens och vårdens kvalitet samt egenkontrollen, och information om dess effekter samlas in systematiskt från organisationerna och på nationell nivå till stöd för den kunskapsbaserade ledningen.
- Den gällande lagstiftningen och de ändringar som görs i lagstiftningen stöder måluppfyllelsen och verkar hela tiden i bakgrunden med beaktande av de olika tjänsterna inom äldre servicen.

Bakgrund

Den demografiska försörjningskvoten kommer att försvagas. Behovet av tjänster för äldre ökar, och därmed ökar även behovet av personal inom äldre servicen. Samtidigt minskar befolkningen i arbetsför ålder. Det finns således ett stort behov av nyrekryte-

ring inom tjänsterna för äldre, men det är också viktigt att alla som för närvarande arbetar i branschen upprätthåller sin arbetsförmåga och stannar kvar i sitt arbete. Det är således mycket viktigt att även i framtiden främja och upprätthålla arbetsförmågan, och ansvaret för detta ligger såväl hos individen själv som hos arbetsgemenskaperna och arbetsgivarna. Arbetstagarna kan erbjudas stöd i hur de kan bedöma sin egen arbetsförmåga och hur de ska värna om sin hälsa och sitt välbefinnande. Inom arbetsgemenskaperna gäller det att på ett övergripande sätt bedöma vilka behov anställda i olika åldrar har och vilka åtgärder som bör vidtas för att upprätthålla och förbättra deras arbetsförmåga och arbetshälsa.

Inom äldreservicen sker det hela tiden förändringar i arbetet och i arbetsmiljön, och med tanke på målet att förlänga arbetskarriärerna är det viktigt att dessa förändringar kan hanteras. Det är ytterst viktigt att arbetsplatserna kan anpassa sig efter förhållandena i omvärlden. Med hjälp av ett gemenskapsorienterat arbetssätt och utvecklingskompetens kan arbetsplatserna hitta smidiga lösningar på de utmaningar som följer av den föränderliga arbetsmiljön. Till stöd för det gemenskapsorienterade arbetssättet behövs förutom coachande ledarskap även tvärsektorielt samarbete, där experterna och yrkespersonerna har tydligt överenskomna roller. Yrkespersonerna ska också garanteras omfattande möjligheter att påverka innehållet och tidtabellerna i sitt arbete. Arbetstagarna ska betraktas som aktörer som bär ansvar för sin organisation och som arbetar tillsammans och kommer överens om sina inbördes roller.

Den föränderliga arbetsmiljön och målet att trygga branschens attraktionskraft inom tjänsterna för äldre kräver satsningar på yrkeskompetensen och nya karriärmodeller. Yrkeskompetensen kan betraktas som en flerdimensionell helhet. Det är viktigt att människor i olika livssituationer och olika arbetsförhållanden samt människor med olika utbildningsbehov ges möjlighet att förnya sin kompetens under karriären. Dessutom behöver nya nationella modeller införas för att skapa möjligheter för yrkesmässig utveckling och karriärutveckling. Inom tjänsterna för äldre behöver inlärningsbehoven betraktas ur ett bredare perspektiv än tidigare. Förutom att stödja arbetstagarnas grundläggande kompetens, kliniska och gerontologiska kompetens och interaktionsfärdigheter är det också viktigt att utveckla det mångprofessionella samarbetet och arbetstagarnas digitala färdigheter. Varje yrkesperson bör ha möjlighet att lära sig nytt i sitt arbete. Detta är viktigt med tanke på både individens och organisationens utveckling.

Dessutom ska arbetstagarnas individualitet och olika förväntningar och behov samt arbetsgemenskapens mångfald beaktas i högre grad än tidigare. Det kan finnas skillnader och förändringar i arbetstagarnas arbetsförmåga. Genom att ha förståelse för denna mångfald kan chefen och arbetsgemenskapen bättre och smidigare organisera arbetet och med ett mer individuellt grepp leda en arbetsgemenskap där alla arbetstagare mår bra. Digitaliseringen, den tekniska utvecklingen och globaliseringen tvingar oss att analysera arbetet som begrepp, olika arbetssätt och arbetets betydelse i människornas liv i ett helt nytt ljus.

För att personalen inom tjänsterna för äldre ska kunna höja sin kompetensnivå och orka bättre i arbetet och för att branschens attraktionskraft ska öka är det nödvändigt att både forskningen och utvecklingsverksamheten fortsätter. I Arbetshälsoinstitutets arbetshälsoenkät Mitä kuuluu? uppvisar enheterna inom äldreomsorgen genomgående sämre resultat än de övriga enheterna inom social- och hälsovårdssektorn. Verksamhetsmodellen Hyvä veto går ut på att på basis av god praxis ta fram en etisk organisationskultur, coachande ledarskap och samarbete mellan unga och erfarna. Målet är att sprida verksamhetsmodellen Hyvä veto så att den används på bred front inom tjäns-

terna för äldre. Forsknings- och utvecklingsverksamhet utförs i samarbete med yrkespersoner som arbetar inom tjänsterna för äldre, så att nya lösningar och mål som tas fram kan integreras smidigt i organisationernas arbetsprocesser.

Åtgärder för åren 2023–2027

Tidigare inlett forsknings- och utvecklingsarbete fortgår

- Chefernas och arbetsgemenskapernas kunskande om och förståelse för vikten av att beakta och leda mångfald genom coachande ledarskap stärks, vilket allt oftare möjliggör ett gemenskapsorienterat arbetssätt inom tjänsterna för äldre.
- Det forskas i hur utvecklingen av arbetshälsan bäst kan integreras med utvecklingen av serviceverksamhetens och vårdens kvalitet samt verksamhetsenheternas egenkontroll med målet att arbetsbelastningen för dem som arbetar inom äldreomsorgen ska hållas under kontroll.
 - Verksamhetsmodellen Hyvä veto integreras i egenkontrollprocessen.
 - I egenkontrollen används arbetshälsaindikatorer som en del av bedömningen av verksamhetens kvalitet.
 - Processen för egenkontroll utvecklas så att den identifierar delfaktorer inom arbetshälsa och metoder för att påverka arbetshälsan som en del av vårdarbetet och egenkontrollen.
 - Forskningsinformation tas fram om sambandet mellan indikatorer för arbetstagarnas arbetshälsa och hälsotillstånd och vårdarbetets kvalitet, i syfte att identifiera kritiska arbetshälsafaktorer. Precisionsåtgärder riktas i tid och proaktivt med hjälp av indikatorer för arbetshälsa och RAI-resultat.
 - Inom äldreservicen stärks såväl arbetstagarnas förmåga att bedöma sin egen och arbetsgemenskapens arbetsförmåga som olika metoder för att motivera arbetstagarna till att värna om sin hälsa och arbetsförmåga både i arbetet och på fritiden.
- Information om arbetshälsan samlas in systematiskt från organisationerna och på nationell nivå till stöd för den kunskapsbaserade ledningen.
- Kontinuerligt lärande på arbetsplatserna och fritiden främjas i syfte att möta kompetensbehoven i arbetslivet och bland äldre i arbetsför ålder.
- Inom tjänsterna för äldre undersöks, utvecklas och införs nya typer av verksamhetsmodeller för att öka andelen arbetstagare som är yrkeskunniga inom flera områden samt karriärmodeller för att stärka yrkeskompetensen.
- Personalen engageras i verksamhetsutvecklingen, och bästa praxis sprids i nationell skala.
- Samarbete genomförs med det förvaltningsövergripande programmet för att säkerställa social- och hälsovårdspersonalens tillräcklighet och tillgänglighet samt med programmet ARBETE2030.

Åtgärdsförslag för åren 2027–2030

- De omfattande utvecklings- och forskningsprojekten fortsätter, bästa praxis genomförs och följs upp.
- Personalen engageras i utvecklingen i verksamheten.

Huvudansvarig: SHM

3.2 De äldre har kvar sin funktionsförmåga allt längre

Mål fram till 2030

- De äldres funktionsförmåga och delaktighet har stärkts så att antalet aktiva levnadsår med funktionsförmåga har ökat
- Genom nya verksamhetsmetoder stöds och motiveras den äldre befolkningen till att främja sin hälsa och sitt välbefinnande när det gäller motion, psykiskt välbefinnande, kulturvälfärd och delaktighet samt bättre matvanor
- Satsningar på tidig identifiering av riskgrupper och förebyggande åtgärder som inriktats på dem har lett till att nedgången i funktionsförmågan och sjukdomsfrekvensen, i synnerhet när det gäller demenssjukdomar, har minskat
- Utvecklingen av de äldres funktionsförmåga, rekommendationerna och åtgärderna grundar sig på ett evidensbaserat kunskapsunderlag
- De äldres delaktighet och självbestämmanderätt har stärkts

Bakgrund

Funktionsförmåga är ett flerdimensionellt begrepp, som definieras på flera olika sätt. De olika dimensionerna av funktionsförmåga går in i varandra och är kopplade till möjligheterna och kraven i omgivningen och till individens hälsotillstånd och andra personliga egenskaper. Funktionsförmåga innebär förmåga och möjligheter att ta beslut och göra val i vardagen samt att leva ett gott liv allteftersom funktionsförmågan försvagas. Människan bygger dessa beslut och val på sin egen situation och sina egna personliga egenskaper såsom etnicitet, språk, religion, övertygelse, åsikt, sexuell läggning, kön eller någon annan personlig egenskap och preferens.

Funktionsförmågan har bland annat en fysisk, psykisk, kognitiv och social dimension. Med funktionsförmåga avses människans fysiska, psykiska och sociala förutsättningar att klara av för henne själv meningsfulla och nödvändiga vardagssysslor i sin egen livsmiljö. Fysisk funktionsförmåga innebär förmåga att röra på sig. Även sinnesfunktionerna, såsom syn och hörsel, anses ofta höra till den fysiska funktionsförmågan. Den psykiska funktionsförmågan handlar om människans resurser för att klara av olika utmaningar och krissituationer i vardagen, såsom olika faktorer som anknyter till livsbalans och psykisk hälsa. Den kognitiva funktionsförmågan är en samverkan mellan de olika delområdena för informationshantering som gör det möjligt för människan att klara av vardagen, till exempel ta emot och hantera information. Kognitiv funktionsförmåga innefattar bland annat minnes-, gestaltnings- och inlärningsfunktionerna. Den sociala funktionsförmågan är en helhet som uppstår i dynamisk växelverkan mellan individen, individens sociala nätverk, miljön, gemenskapen och samhället. Detta delområde av människans funktionsförmåga tar sig uttryck exempelvis i sociala relationer, interaktion, social aktivitet och upplevd delaktighet²⁶. Funktionsförmågan är också beroende av individens socioekonomiska situation. En svag ekonomi kan påverka individens möjligheter att delta och vara aktiv, de sociala relationerna och känslan av ensamhet.

²⁶ <https://thl.fi/sv/web/funktionsformagan/vad-ar-funktionsformaga>

Allt fler människor lever ett allt längre aktivt liv, stannar kvar längre i arbetslivet och deltar i social verksamhet efter att de gått i pension. Den medicinska utvecklingen i kombination med sundare levnadsvanor har gjort att de flesta äldre är i god kondition och kan välja hur de tillbringar sin tid. En viss kronologisk ålder har inte längre samma betydelse med tanke på hälsan och funktionsförmågan som för de tidigare generationerna. Den ökade livslängden har lett till att människornas livstid med god bibehållen kondition har förlängts. Dessa nya realiteter förändrar vår uppfattning om åldrande och lyfter fram den viktiga insats som de äldre gör för samhället och ekonomin via lärande och sammanhållning mellan generationerna²⁷.

Den tid i livets slutskede då de äldre är i dålig kondition verkar dock inte ha blivit kortare, utan allt fler problem med hälsan och funktionsförmågan hopar sig i livets slutskede. Allteftersom livslängden ökar och vården effektiviseras ökar också antalet äldre som behöver mer tjänster²⁸. Allt fler lever länge, och det gäller att allt mer förbereda sig på åtgärder för upprätthållande av funktionsförmågan och på det ökande servicebehovet. Undersökningar visar att det lönar sig att satsa på att upprätthålla funktionsförmågan och förebygga sjukdomar bland hela den äldre befolkningen, oavsett i vilken ålder och kondition de äldre är²⁹.

Uppskattningsvis 14 500 finländare, även personer i arbetsför ålder, insjuknar i en demenssjukdom varje år. Sammanlagt 200 000 människor i Finland lider av en demenssjukdom. I takt med att de äldre blir allt fler ökar också antalet personer som lider av en demenssjukdom. Tidig identifiering av demenssjukdomar gör det möjligt att stödja den demenssjukas och de närståendes välbefinnande genom förebyggande åtgärder som förbättrar funktionsförmågan³⁰.

De äldres funktionsförmåga kan påverkas genom många olika åtgärder. Vissa åtgärder riktas direkt in på den äldres aktivitet och andra på de handlingsmodeller, strukturer och tjänster som samhället erbjuder. Ett alternativ är att främja sunda levnadsvanor, framför allt ökad motion och bättre kost. En annan central metod är främja åtgärder som stöder de äldres psykiska hälsa. En aktiv vardag som innehåller element som stöder delaktighet förbättrar livskvaliteten och upprätthåller funktionsförmågan. Det är också viktigt att de äldre själva har möjlighet att påverka innehållet i vardagen.

Andra faktorer som påverkar de äldres funktionsförmåga är äldrevänliga bostäder och bostadsområden, tillgänglighet, tillgången till närservice och tjänster, utbildnings-, kultur- och hobbymöjligheter samt de möjligheter och fördelar som teknik för äldre för med sig när det gäller att upprätthålla funktionsförmågan. För tillhandahållarna av kollektivtrafik gäller det att anpassa sig till ett ökande antal passagerare med nedsatt funktionsförmåga eller rörlighet och att investera i en tillgänglig och smart trafikinfrastruktur och tillgängliga fordon.

Livscykeltankandet utgår från att människan fortsätter att utvecklas och lära sig genom hela livet. Bland temana inom livscykeltankandet kan nämnas livslångt lärande och

²⁷GRÖNBOK OM ÅLDRANDE. Främja solidaritet och ansvar mellan generationerna. Europeiska kommissionen. Bryssel 2021. <https://op.europa.eu/sv/publication-detail/-/publication/d918b520-63a9-11eb-aeb5-01aa75ed71a1>

²⁸ Jylhä, M., Enroth, L., Halonen, P. Vanhoista vanhimprien terveys ja toimintakyky. Medicinska tidskriften Duodecim, 2019;135(11):1085-91. <https://www.duodecimlehti.fi/duo14950>

²⁹ Pitkälä K, Strandberg T. Sairauksien ehkäisy kannattaa vielä vanhanakin. LÄÄKETIETEELLINEN AIKAKAUSKIRJA DUODECIM 2018;134(11):1141-8

³⁰ Ngandu T, Kivipelto M. Monimuotoiset elintapainterventiot muistisairausepidemian ehkäisyssä LÄÄKETIETEELLINEN AIKAKAUSKIRJA DUODECIM 2018;134(24):2547-53

sunda levnadsvanor, som man ofta tillägnat sig redan i barndomen. Livscykeltankandet gör det lättare att inse att det är möjligt att påverka åldrandet. Problem som realiseras i ålderdomen kan vara en följd av människans tidigare livsskeden. Genom att förebygga och lindra effekterna av olika riskfaktorer och genom att stödja utvecklingen och användningen av människornas resurser genom hela livet är det möjligt att eftersträva en aktiv och frisk ålderdom i framtiden.

Kontinuerligt lärande kan fördröja utbrottet av en demenssjukdom och förebygga en försämrad kognitiv förmåga som beror på ålderdom. Det hjälper också de äldre att vara aktiva i samhället. Med tanke på en livslång delaktighet i demokratin är det viktigt att utveckla medborgarfärdigheterna, såsom läskunnighet och digitala färdigheter, och stödja påverkansmöjligheterna. Möjligheten att påverka och delta har ett starkt samband med känslan av självbestämmanderätt och meningsfullhet³¹.

Under åren 2020–2023 genomfördes inom ramen för Åldersprogrammet många olika tväradministrativa åtgärder i syfte att förbättra funktionsförmågan hos äldre.

- Som en del av programmet för Framtidens social- och hälsocentral gavs rådgivning om levnadsvanor till personer som riskerar att insjukna i en demenssjukdom, bland annat med hjälp av verksamhetsmodellen FINGER. FINGERstudien visar att när äldre personer ändrar sina levnadsvanor i en sundare riktning behåller de sina minnes- och tankefunktioner och risken för minnesstörningar minskar.
- Institutet för hälsa och välfärd lät genomföra projektet Kansallinen muistipalvelupolku (nationell väg för minnestjänster), där tyngdpunkten låg på tidig identifiering av minnesstörningar, tillgången till tjänsterna och rådgivning om levnadsvanor. Modellen med en väg för minnestjänster integreras i social- och hälsocentralsverksamheten.
- Centret för konstfrämjande genomförde i samarbete med undervisnings- och kulturministeriet programmet Kulturell välfärd för äldre, som gick ut på att utveckla verksamhet med kulturremisser för mindre bemedlade och en modell för uppsökande kulturverksamhet för äldre som löper risk för att marginaliseras.
- Målet med undervisnings- och kulturministeriets program Liikkuminen ja digitaidot var att förbättra och upprätthålla välbefinnandet och funktionsförmågan hos äldre med hjälp av fysisk aktivitet, motion och hälsosamma levnadsvanor samt en informationskampanj.
- Undervisnings- och kulturministeriet gjorde en utredning om hur de äldres rättigheter till bildning tillgodoses och en utredning i anslutning till coronaviruspandemin angående de äldres digitala färdigheter och mediekompetens, resiliens och ensamhet/brist på samhörighet.
- Statens näringsdelegation implementerade bland annat med hjälp av fortbildning för vårdpersonal och webbmaterial en nationell portal som grund för mat-tjänster för äldre.
- Kommunikationsministeriet utvecklade i samarbete med Traficom verksamhetsmodeller för kollektivtrafiken i Åboregionen, med hjälp av vilka de digitala tjänsterna blir så lätta som möjligt att använda ur de äldres synvinkel.

³¹GRÖNBOK OM ÅLDRANDE. Främja solidaritet och ansvar mellan generationerna. Europeiska kommissionen. Bryssel 2021. <https://op.europa.eu/sv/publication-detail/-/publication/d918b520-63a9-11eb-aeb5-01aa75ed71a1>

Ett hållbart servicesystem förutsätter att de äldre bibehåller sin funktionsförmåga längre. Målet att främja och upprätthålla befolkningens funktionsförmåga kräver allttjämt satsningar från ett stort antal aktörer över sektorsgränserna i samhället, allt från samhällsplanerarna och de som utvecklar servicesystemet till frivilligorganisationerna. Det är också viktigt att stödja de äldres närstående och anhöriga. Social- och hälsovårdstjänsterna ska se till att de äldres funktionsförmåga upprätthålls med hjälp av olika förebyggande åtgärder och genom rehabilitering. Det är viktigt att demenssjukdomar identifieras i tid, att de äldre får tillgång till tjänsterna och att de får rådgivning om sina levnadsvanor. Detta förutsätter att olika yrkesgrupper har och utvecklar den kompetens som krävs för att identifiera riskgrupper och ett fungerande servicesystem. Funktionsförmågan och åtgärderna ska utvärderas grundligt med hjälp av tillförlitliga indikatorer, och beslutsfattandet ska bygga på ett evidensbaserat kunskapsunderlag.

Åtgärder för åren 2023–2027

- Arbetet med att införa och utveckla bra och effektiva verksamhetsmodeller för främjande av funktionsförmågan hos äldre fortsätter, exempelvis inom områdena rådgivning om levnadsvanor, motion, näring, psykisk hälsa, kulturell välfärd och frivilligverksamhet
- Modellerna för utvärdering, genomförande och spridning av praxis utvecklas vidare
- Effektiva förfaranden utvecklas och införs för att förbättra kontaktytan och samarbetet mellan den hälso- och välfärdsfrämjande verksamhet som bedrivs av välfärdsområdena och kommunerna (HYTE), kommunernas övriga verksamhet och tredje sektorn
- Förfaranden för förbättrande av de äldres delaktighet utvecklas och införs inom servicen och inom övrig verksamhet
- Ett evidensbaserat kunskapsunderlag byggs upp för att ta fram tillförlitlig och jämförbar information som behövs för beredskapen inför befolkningens åldrande och för säkerställandet av den ekonomiska hållbarheten (t.ex. utnyttjande av RAI-indikatorer på bredare front, kvalitetsindikatorer, Active Ageing Index (AAI))

Åtgärdsförslag för åren 2027–2030

- Bra och fungerande handlingsmodeller tillämpas allttjämt

Huvudansvarig: SHM

3.3 Tekniken har ökat välfärden

Mål fram till 2030

- Teknik används i allt större utsträckning för att främja välbefinnandet och hälsan hos äldre samt även som stöd för vården och omsorgen. Tekniska lösningar utgör en naturlig del av servicesystemet och de äldres egna rutiner för att värna om sitt välbefinnande, sin hälsa och sin funktionsförmåga.
- De äldre klarar av att utnyttja teknik som stöder en självständig vardag i syfte att förbättra sitt välbefinnande, sin hälsa och sin funktionsförmåga.
- Samhället erbjuder de äldre jämlika möjligheter att utnyttja teknik som stöder en självständig vardag.
- Utnyttjandet av tekniska lösningar har förbättrat vårdpersonalens arbetshälsa.

- Attityderna till att utnyttja tekniska lösningar är positiva. Vårdpersonalen, de äldre och deras anhöriga deltar i utvecklingen och införandet av tekniska lösningar.
- Analyser och artificiell intelligens används i utnyttjandet av stora informationsmassor, vilket har förbättrat verksamhetens kostnadseffektivitet, kvalitet och transparens. Informationen används på ett etiskt sätt, och datasäkerheten och dataskyddet har säkerställts.
- Finland är ett föregångsland för utveckling och utnyttjande av teknik för äldre, och våra erfarenheter och vår kompetens utnyttjas i hela världen. Exporten av teknik har skapat välfärd i Finland exempelvis i form av arbetstillfällen, investeringar och nya lösningar.

Bakgrund

Den tekniska utvecklingen skapar nya möjligheter för främjande av hälsa och välfärd samt alternativ till hur tjänster kan genomföras. Bevisligen effektiva tekniska lösningar kan förbättra äldre personers välbefinnande och effektivisera servicesystemet. Tekniska lösningar kan hjälpa de äldre att leva ett sundare liv, få stöd i behandlingen av sjukdomar och att bo självständigt och tryggt i sitt hem.

Digitala och fjärrtekniska lösningar gör det möjligt för alla att delta i samhällsverksamhet oberoende av tid och rum. Samhällets tjänster kan tillhandahållas i glesbygdsområden och till personer med nedsatt funktionsförmåga. Teknik kan användas till att skapa förutsättningar för medborgarnas självständiga verksamhet som en del av samhället och möjligheter för de äldre att klara sig hemma. Samtidigt gäller det att se till att ingen blir marginaliserad i det allt mer digitaliserade samhället. Syftet med lagen om tillhandahållande av digitala tjänster är att alla ska kunna använda digitala tjänster och att de digitala tjänsterna ska utvecklas i en allt mer kundorienterad riktning. Lagen bygger på Europeiska Unionens tillgänglighetsdirektiv. I lagen föreskrivs om de minimikrav som gäller för tillgängligheten angående offentliga myndigheters digitala tjänster och hur denna övervakas.

Under de kommande åren kommer den äldre befolkningen att vara allt vanare vid att använda teknik, vilket betyder att både existerande och ny teknik kan börja utnyttjas i större utsträckning. Elektroniska egenvårdstjänster och möjligheten att i anslutning till dessa hantera sina egna uppgifter hjälper var och en att förebygga hälsoproblem, själv bedöma sitt servicebehov och klara sig själv. Människorna följer allt mer sin egen hälsa och sina hälsosamma levnadsvanor, och olika typer av smarta mätinstrument har blivit en del vardagen i synnerhet bland högutbildade. Dessutom lanseras allt fler lösningar och tjänster som förbättrar säkerheten och stärker känslan av säkerhet. Även tekniska lösningar för rörlighet, lokalisering, uppföljning och larm lanseras och används i allt högre grad.

När olika tekniska redskap tas i användning är det viktigt att beakta vilka faktorer som hindrar användningen av teknik.³²Bland annat hälsorelaterade orsaker, bristfälliga färdigheter, ovilja eller tidsbrist från vårdpersonalens och de anhörigas sida kan utgöra hinder för användning av tekniska redskap, om inte de äldre har motivation och tillgång till information, handledning och stöd så att de lär sig använda redskapen på rätt sätt, och på ett säkert sätt. Förtroendet för digitala tjänster och för användningen av tekniska redskap stärks genom åtgärder som främjar de äldres aktivitet och delaktighet i

³² <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0160791X19301794>

samhället överlag³³ och genom handledning i digitala färdigheter. Med intressentgrupperna ska en aktiv samhällsdiskussion föras om dataskydd, digital marginalisering, självbestämmanderätt och etik. Olika organisationer tar fram handlingsmodeller som främjar dataskyddet, självbestämmanderätten och etiska verksamhetsätt samt förebygger digital marginalisering. De äldre riskerar också att bli utsatta för olika typer av nätbedrägerier, och effektiva metoder måste utvecklas för att förebygga dessa.

När det gäller att utnyttja olika tekniska redskap är det egentligen inte tekniken i sig som är väsentlig, utan de förändrade rutiner som den kräver³⁴. Det gäller att se till att det tekniska utvecklingsarbetet leder till pålitliga, användarvänliga lösningar för de äldre som möter deras behov. Användarvänlig, tillgänglig teknik med lättläst information på användarens eget modersmål främjar tillgången till service på lika villkor. Användningen av tjänsterna kan främjas genom stöd som erbjuds i realtid.³⁵ Tillgången till tjänster ska tryggas även för sådana äldre som på grund av nedsatt fysisk eller kognitiv funktionsförmåga inte klarar av att självständigt använda ens de mest användarvänliga apparaterna, trots att stöd finns att tillgå. Det ska vid behov vara möjligt att komma åt tjänsterna via alla servicekanaler. När ny teknik tas i bruk måste verksamhetsprocesserna utvecklas samtidigt. I samband med bedömningen av äldre kunders servicebehov ska det alltid utredas om det är möjligt att möta servicebehovet med hjälp av en teknisk lösning. Responskanaler och handlingsmodeller ska erbjudas så att vårdpersonalen, de äldre och deras anhöriga enkelt kan ge respons. Tjänsterna ska utvecklas kontinuerligt utifrån den respons som lämnas.

För att digitala tjänster och tekniker ska kunna införas på bredare front inom servicesystemet måste ledningen engageras, de anställdas kunnande stärkas, arbetssätten och arbetsprocesserna förändras, tekniskt stöd erbjudas i arbetsgemenskapen och upphandlingsprocesserna och upphandlingskunnandet utvecklas. De möjligheter som tekniken erbjuder kan ge vårdpersonalen nya sätt att erbjuda bättre service och vård och samtidigt förbättra vårdpersonalens arbetshälsa. Välfungerande tekniska lösningar ger vårdpersonalen mer tid att möta sina kunder och gör också arbetsuppgifterna mer flexibla³⁶. Teknik kan också effektivisera personalens användning av arbetstiden och ge större möjligheter att omforma arbetet. Tekniken ger också upphov till nya yrkespersonroller (t.ex. teknologikoordinator, distansvårdare) och kan göra arbetet mer intressant särskilt för unga. Tekniken måste dock möta också personalens behov och vara lätt att använda, och det är viktigt att det finns lättillgängligt stöd att få. Vårdpersonalen upplever att tekniska lösningar inom äldreservicen behövs när de motsvarar sitt ändamål, är lätta att använda, är flexibla och fungerar störningsfritt.³⁷

Tekniken kan också förbättra informationsflödet, klient- och patientsäkerheten och olika logistiska lösningar. Distansteknik används för att förbättra hälso- och välfärdstjänsters tillgänglighet, så att så många som möjligt kan få tillgång till tjänsterna. Via distanstjänsterna kan kunderna också få tillgång till ett större urval tjänster än vad som är möjligt att erbjuda som fysiska tjänster. Dessa kan även innefatta olika upplevelse-baserade tjänster och upplevelser som inte kan erbjudas på något annat sätt. De appli-

³³ https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143084/YP2104_Korjonen-Kuusipuro%26Saari.pdf?sequence=1&isAllowed=y

³⁴ Duvfa, M. Megatrendit 2020. Sitran selvityksiä 162. Vanda 2020.

³⁵ https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142805/URN_ISBN_978-952-343-687-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y

³⁶ <https://hbr.org/2017/01/the-neuroscience-of-trust>

³⁷ <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/104482>

kationer och andra apparater som för närvarande tillhandahålls är ofta enskilda och separata från varandra. I fortsättningen är det viktigt att säkerställa att de olika lösningarna är sinsemellan kompatibla och att ta fram plattformar, där man kan samla ett brett utbud av olika lösningar. Från en plattform kan en lämplig samlad lösning plockas ihop för den enskilda kunden.

Kunskapsbaserad ledning

För att myndigheterna ska kunna leda, styra och övervaka servicesystemet inom social- och hälsovården måste de ha tillgång till jämförbar information. För närvarande finns det inte en tillräckligt omfattande och högklassig kunskapsbas och informationsstrukturer inom social- och hälsovården. Lagen om sekundär användning av personuppgifter inom social- och hälsovården gör det möjligt att utveckla de förfaranden för kunskapsbaserad ledning, informationsproduktionsmodeller, informationsinnehåll och informationssystem som behövs.

Social- och hälsovårdsministeriet har inlett Toivo-programmet för att utveckla den kunskapsbaserade ledningen inom välfärdsområdena och de nationella myndigheternas informationsproduktion, informationsresurser och informationshanteringslösningar, som behövs för ledning av information. Målet är att skapa ett gemensamt, heltäckande kunskapsunderlag som hjälper välfärdsområdena att ordna rätta och tillräckliga tjänster inom social- och hälsovården på ett effektivt sätt. Utöver det arbete för utveckling av den kunskapsbaserade ledningen som görs inom ramen för Toivo-programmet pågår också andra åtgärder som kommer att förbättra möjligheterna för kunskapsbaserad ledning både inom välfärdsområdena och på nationell nivå. THL har lanserat en offentlig databas över funktionsförmågan hos äldre som använder tjänster regelbundet och över servicestrukturen. De uppgifter som fås från den nya RAI-databasen över äldre som använder tjänster regelbundet ger en mångsidig bild av de äldres resurser, funktionsförmåga, tillgång till hjälp av närstående och sociala aktivitet inom de regelbundna tjänsterna.

Tekniska lösningar och sekundär användning av personuppgifter inom social- och hälsovården effektiviserar till exempel insamlingen av uppgifter, transparensen, spridningen av uppgifter och bedömningen av kundens servicebehov. På så sätt frigörs resurser för uppgifter som kräver personlig handledning och rådgivning. Nya redskap kan minska behovet av dyra, korrigerande åtgärder och därmed öka kostnadseffektiviteten. Beslutsfattande som uppmärksammar konsekvenserna för välfärden stöder investeringar i välfärden och kan också bidra till att dämpa kostnadsökningen. Utveckling av kompatibla datasystem spelar en central roll också när det gäller att utnyttja tekniken.

Den tekniska utvecklingen erbjuder affärsverksamhetsmöjligheter för företag. Den åldrande befolkningen behöver snabbt och på bred front få tillgång till de fördelar som tekniken ger. Servicesystemet för äldre behöver kunskapsbaserade, effektiva lösningar för att kunna möta behovet av service, som ökar snabbt. Säljarna, köparna och tillsynsmyndigheterna behöver ha en gemensam syn på en teknisk lösnings slagkraft – detta kan bedömas exempelvis med hjälp av metoden Digi-HTA. Framför allt behövs en handlingsmodell som effektivt integrerar olika tekniker i de traditionella serviceformerna, så att dessa bildar en fungerande, och tack vare tekniken mer omfattande, servicehelhet för de äldre. Genom att utveckla de bästa lösningarna och genomföra pilotprojekt i Finland kan man skapa exportmöjligheter för teknikföretag, serviceproducenter och företag som utvecklar applikationer. Tillräckligt omfattande praktiska referenser från hemlandet har stor vikt när det gäller att bygga upp trovärdighet inför exportsatsningar.

Införande av teknik ingår i de samlade åtgärderna i anslutning till servicesystemet för äldre som fastställts för regeringsperioden 2020–2023 samt även i regeringsprogrammet. Många åtgärder genomförs för att uppnå detta mål. En nationell ram för teknik för äldres boende hemma och en handlingsmodell för detta, den s.k. KATI-modellen, utvecklas i samarbete med social- och hälsovårdsaktörerna, användarna och de övriga intressentgrupperna. Den praktiska tillämpningen och genomförandet av modellen, och samtidigt även teknikernas lämplighet och användning, testas i regionala försöksprojekt som samordnas på nationell nivå. På så sätt tar försöksprojekten fram jämförbar och sinsemellan kompletterande information om hur försöksprojekten lyckas och hur effektiv modellen är. Som en del av KATI-programmet bereds en nationell samordningsmodell för teknik för äldre, som stöder införandet av teknik och spridningen av bra praxis till alla välfärdsområden.

Under den pågående regeringsperioden genomförs också ett nationellt utvecklingspilotprojekt om hur det tvärsektoriella servicebehovet i kundgruppen äldre kan förutses med hjälp av artificiell intelligens. Inom projektet utvecklas en metod för förutseende av tvärsektoriella servicebehov och en AI-baserad prognosmodell för identifiering av sådana personer och kundgrupper som löper ökad risk för att behöva utnyttja olika tjänster inom social- och hälsovården. Vidare analyseras de rättsliga krav som anknyter till utvecklingen och utnyttjandet av den AI-baserade prognosmodellen, bland annat när det gäller användningen av personuppgifter. Målet är att utreda vilka centrala möjligheter och begränsningar den gällande lagstiftningen innehåller med tanke på utvecklingen och utnyttjandet av prognosmodeller för social- och hälsovården och att bedöma vilken betydelse relaterade EU-lagstiftningsförslag har.

För att stödja välbefinnandet och användningen av välfärdstjänster bland äldre som bor hemma genomförs ett försök med talande artificiell intelligens (chatbot eller voicebot). I början av 2022 genomförs en förhandsutredning och ett första pilotprojekt med en chatbot, där det utreds om en chatbot som de äldre använder hemma kan anses vara en godtagbar och genomförbar lösning. Inom projektet genomförs ett småskaligt försök med olika talteknologiska lösningar och fysiska plattformar, där de äldre själva får testa demoversioner av lösningarna och ge respons om samtalsinteraktionen och plattformarna (apparaterna).

Åtgärder för åren 2023–2027

- Utnyttjandet av teknik fortsätter utgående från det tidigare utvecklingsarbetet med fokus på följande:
 - Hjälpa de äldre att hitta och använda lämpliga tekniska lösningar som gör det möjligt för dem att bo självständigt hemma, värna om sitt välbefinnande, sin hälsa och sin funktionsförmåga samt ha social växelverkan på eget initiativ.
 - Utveckla möjligheter att utnyttja tekniska lösningar inom servicesystemet:
 - Kund- och servicehandledning som en kundorienterad digital process
 - Utveckling av verksamhetsstyrningssystem och processerna i samband med dem
 - Teknik som stöder vården och omsorgen av kunden i hemvård och boendetjänster
 - Möjligheter att testa, hyra och låna teknik för äldre för kortvariga behov, till exempel för rehabilitering eller för val av en lämplig lösning

- Sammanställa olika tjänster för äldre med hjälp av fungerande plattformslösningar och helhetsarkitekturer samt genom samordning av olika lösningar; samtidigt utreds vilka möjligheter det finns att i dessa plattformar även integrera tekniska lösningar som kunderna själva skaffar.
- Utnyttja den information som samlas in om användningen av teknik både inom främjandet av välfärden, hälsan och funktionsförmågan och inom servicesystemet
- Utveckla upphandlingsprocesserna så att effekterna, patientsäkerheten, användbarheten och ett smidigt ibruktagande kan säkerställas i fråga om de tekniska lösningar som upphandlas
- En nationell modell för samordning av teknik för äldre införs:
 - Information om effektiva handlingsmodeller och förfaranden ska sammanställas och spridas, och utvecklingen, ibruktagandet och uppföljningen av dessa ska stödas.
 - Effekterna och kostnadsfördelarna med de tekniska lösningarna för äldre ska bedömas och information om lösningar som bedöms med Digi-HTA-metoden ska sammanställas.
 - En positiv attityd till utnyttjandet av de möjligheter som tekniken erbjuder ska främjas så att god praxis delas.
 - I syfte att stödja införandet av teknik på bred front i olika områden ska områdena handledas, det kollegiala lärandet organiseras och ett nätverks-samarbete mellan olika aktörer på nationell och regional nivå främjas.
 - De kommersiella och internationella möjligheterna kring handlingsmodellen med teknik för äldre ska främjas bland annat genom att förtydliga samordningen mellan servicesystemet och den övriga finansieringen.
- Användarvänligheten främjas:
 - Säkerställa de äldres, de anhörigas och vårdpersonalens färdigheter att med hjälp av digitalt stöd och kontinuerligt tekniskt lärande använda olika tekniska lösningar som hela tiden utvecklas vidare
 - Säkerställa dataskyddet och datasäkerheten, patientsäkerheten och cybersäkerheten i fråga om tekniska lösningar för äldre
 - Värna om integritetsskyddet, etiken och ansvarsfullheten
 - Stödja de äldres deltagande i användarorienterad produktutveckling

Åtgärdsförslag för åren 2027–2030

- Tekniska lösningar som främjar de äldres välbefinnande, hälsa och funktionsförmåga utvecklas vidare och införs
- Tekniska lösningar som tillämpas i tjänsterna för äldre utvecklas vidare och införs
- Användarorienterade rutiner utvecklas vidare och införs
- Verktyg för kunskapsbaserad ledning utvecklas vidare och införs

Huvudansvar: SHM

3.4 Frivilligarbete har en etablerad ställning i det åldrande samhället

Mål fram till 2030

- Den offentliga sektorn identifierar och möjliggör frivilligarbete på ett sätt som gynnar samhället och de frivilliga
- Kommunerna och välfärdsområdena etablerar i sin verksamhet strukturer som främjar och sporrar till frivilligarbete på lokal och regional nivå
- Den offentliga sektorn har utrett olika alternativ för hur frivilligarbetarna kan erbjudas stöd i sina administrativa ärenden
- Deltagandet i frivilligverksamhet har lett till en högre delaktighet och bättre påverkansmöjligheter bland de äldre
- Frivilligarbetet har främjat de äldres hälsa och välbefinnande

Frivilligarbetet i Finland är omfattande och dess betydelse som en källa till välbefinnande är allmänt erkänd. Att delta i frivilligverksamhet och frivilligarbete är i sig en faktor som främjar välbefinnandet. Via frivilligarbete får de äldre till exempel nya sociala relationer, en vardagsrytm och en känsla av att de behövs, för att inte tala om en etablerad ställning och delaktighet i samhället, meningsfull aktivitet, initiativtagande och nya krafter.³⁸ Frivilligarbete gör det också möjligt att aktivt förebygga hatretorik, främja samhörighetskänslan, minska fördomarna och öka umgänget mellan generationerna.³⁹ Frivilligarbetarna främjar välbefinnandet bland människor i olika åldrar genom att erbjuda ett enormt urval av platser för utövande av idrott och kultur, sociala mötesplatser och bland annat räddningstjänster. Många pensionärer deltar aktivt i frivilligarbete. De äldre utgör också en stor grupp av hjälpbehövande, som via olika typer av frivilligverksamhet får hjälp av många frivilligarbetare.

Frivilligverksamheten i Finland genomgår för närvarande en brytningstid som beror på flera förändringar i omvärlden, såsom den förändrade befolknings- och åldersstrukturen, urbaniseringen och den tekniska utvecklingen. Det är viktigt att se till att frivilligarbetets ställning som en faktor som främjar välbefinnandet bland de äldre tryggas även i den förändrade verksamhetsmiljön. Med andra ord gäller det att göra det möjligt för de äldre att även i framtiden själva arbeta som frivilliga och delta i verksamhet som främjar hälsa och välfärd och som möjliggörs av frivilligarbetare i olika åldrar och med olika bakgrund.

En av de främsta faktorerna som påverkar frivilligarbetet är den förändrade åldersstrukturen. Frivilligarbetarna ute på fältet blir allt äldre, och många föreningars verksamhet riskerar t.o.m. att upphöra på grund av detta. Dagens pensionärer är utbildade och aktiva människor som vill och kan utföra kognitivt krävande uppgifter. Följaktligen väljer många att efter pensioneringen söka intressanta aktiviteter i form av frivilligarbete. Frivilligverksamheten konkurrerar dock med olika typer av attraktiva hobbyer, och detta fenomen utmanar också frivilligverksamheten att finna nya former.

³⁸ Kuikka Meeri (2019), *Voimaannuttava vapaaehtoistoiminta*. Föredrag. <https://kansalaisareena.fi/wp-content/uploads/2019/07/Voimaannuttava-vapaaehtoistoiminta-Meeri-Kuikka-Lapin-yliopisto.pdf>.

³⁹ Blueprint for European volunteering 2030

Förutom att befolkningen åldras blir den också alltmer komplex. I OECD:s rapport Civic Space Scan of Finland konstateras att spänningar och diskriminering som relaterar till invandring har en direkt inverkan på civilsamhällets verksamhetsförutsättningar i Finland. För att civilsamhällets verksamhetsförutsättningar ska tryggas är det av avgörande betydelse att de ovannämnda utmaningarna identifieras, liksom även lösningar på hur de ska mötas. Frivilligverksamhet är emellertid redan i sig en metod för att förebygga rasism och polarisering i samhället. Verksamheten gör det möjligt för människor med olika bakgrund att mötas och arbeta tillsammans.⁴⁰ Frivilligverksamheten bör dock i sig vara lättare att tillgå för personer med olika bakgrund.⁴¹

Omvälningen inom frivilligverksamheten påverkas förutom av de ovannämnda förändringarna i omvärlden även av den förändring som skett i hur människorna använder sin tid och hur de deltar i verksamhet. Detta tar sig uttryck som ett ökande intresse för kortvarig, så kallad pop up-frivilligverksamhet och uppkomsten av den så kallade fjärde sektorn. Pop up-verksamheten utmanar de mer traditionella formerna av frivilligverksamhet och erbjuder aktörerna tidsenliga metoder för att locka nya frivilligarbetare med i verksamheten.

De olika förändringarna i omvärlden utmanar de frivilliga aktörerna och i synnerhet de organisationer som i stor skala samordnar frivilligverksamhet att överväga att anpassa sin egen verksamhet till den nya, förändrade situationen. Förändringarna i omvärlden utmanar frivilligverksamheten, samtidigt som de också bidrar med nya, moderna fungerande arbetsformer. Många frivilligorganisationer och kommuner, sjukvårdsdistrikt och församlingar som samordnar frivilligverksamhet överväger för närvarande olika metoder för hur de kan garantera kontinuiteten i den egna verksamheten. De alternativ som övervägs är bland annat generationsskifte, uppluckrande av förvaltningen, kultursensitiva metoder för att rekrytera nya frivilliga samt integrering av pop up-verksamhet i den egna verksamheten. Organisationsbarometern för 2021 visar till exempel att föreningarna inom social- och hälsovårdsbranschen i den omvälvning som nu sker i omvärlden saknar metoder för att öka antalet medlemmar och aktiva och förbättra föreningsverksamhetens attraktionskraft.⁴² Även den offentliga förvaltningen kan genom sin egen verksamhet stödja och möjliggöra verksamhetsförutsättningarna för frivilligverksamhet.

Under justitieministeriets ledning genomförs ett projekt med målet att fortsätta stärka frivilligarbetets etablerade ställning i vårt åldrande samhälle. I projektet utnyttjas resultaten från det utredningsarbete som utfördes under den föregående regeringsperioden. Projektet går bland annat ut på att utveckla kommunernas strukturer som stöder deras frivilligverksamhet. Vidare kommer man att ta fram sådana nya samarbetsmodeller för kommunerna och välfärdsområdena som gör det möjligt för den offentliga förvaltningen att underlätta frivilligorganisationernas verksamhet i den förändrade verksamhetsmiljön.

Inom ramen för projektet utreds också om det är möjligt att genom att förtydliga förfarandena och uppgiftsfördelningen mellan vissa myndigheter och frivilligorganisationer erbjuda aktörerna inom den tredje och den fjärde sektorn mer stöd i skötseln av deras

⁴⁰ Sammandrag av intervjuer med intressentgrupper inom justitieministeriets Vapaa!-Fri!-projekt. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM011:00/2021>

⁴¹ Blueprint for European Volunteering 2030

⁴² Peltosalmi Juha; Eronen Anne, Häikari Janne, Laukkarinen Matti, Litmanen Tapio, Londén Pia, Ruuskanen Petri (2020). *Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveystyöstä, Järjestöbarometri 2020*

administrativa uppgifter. Särskild vikt fästs vid olika finansieringsutlysningar och utvecklingen av den kompetens som krävs för dessa. I utredningsarbetet utnyttjas som exempel olika stödformer som kommunerna erbjuder företag, och utreds möjligheten att skapa motsvarande stödstrukturer även för olika aktörer inom civilsamhället. Tidigare kartläggningar om utvecklingen av förutsättningarna för frivilligverksamhet beaktas i arbetet.⁴³

Åtgärder för åren 2023–2027

- Arbetet med att på kommunnivå sprida information om strukturer som främjar frivilligverksamhetens ställning fortsätter utifrån det utvecklingsarbete som genomförts tidigare:
 - Information om modeller som i det tidigare utredningsarbetet har konstaterats fungera bra sprids till kommunerna så att kommunerna med hjälp av dem kan stödja och aktivera frivilligverksamheten på lokal nivå
 - Helhetsstrukturen på samarbetet mellan kommunerna och välfärdsområdet samt de frivilliga aktörerna i området utvecklas och testas
- Strukturer och forum som stöder frivilligverksamheten skapas alltiämt för att förbättra samarbetet mellan olika aktörer över sektorsgränserna
- Möjligheten att införa en nationell lösning för att stödja frivilligaktörerna i administrativa ärenden (bl.a. ekonomikunnande, grundande av föreningar och finansieringsutlysningar) ska utredas
- Olika alternativ för att stödja den förändringsprocess som frivilligaktörerna går igenom utreds, modelleras och förankras i verksamheten för de aktörer som samordnar frivilligverksamheten

Åtgärdsförslag för åren 2027–2030

- Åtgärder för att stödja frivilligarbetet fortsätter att vidtas

Huvudansvarig: JM

3.5 Boendet och boendemiljöerna är äldrevänliga

Mål fram till 2030

- Människorna förutser och förbereder sig på de utmaningar som åldrandet för med sig med avseende på boendet

⁴³ Slutrapporten av den arbetsgrupp som utredde utvecklingen av verksamhetsförutsättningarna för och koordineringen av frivilligarbete – 39/2015; Slutrapporten av en underarbetsgrupp som arbetat med frågor som gäller civilsamhället och frivilligverksamhet (JM, 2018), Slutrapporten om projektet Vapaa!-Fri! (JM, 2022).

- Tillgängliga och anpassningsbara bostäder som lämpar sig för äldre har utvecklats, reparerats och byggts
- De äldres behov, delaktighet och utnyttjande av teknik har beaktats i planeringen och utvecklingen av bostadsområdena

Bakgrund

Äldrevänliga bostäder och bostadsområden är av stor betydelse när det gäller de äldres möjligheter att bo hemma. Det är viktigt att de äldres boende stöds, både för de äldre och med tanke på samhället. Det har att göra med de äldres önskemål och självbestämmande och kostnadseffektiviteten i servicestrukturen. De äldre har varierande behov, och därför måste också boendet stödjas och utvecklas på många olika sätt. Äldre personers individuella behov ska beaktas både när befintliga bostäder och bostadsområden renoveras och när nya byggs. En del äldre föredrar också nya typer av boendelösningar som lämpar sig för dem.

I utvecklingen av de äldres boende är det viktigt med tillräckligt god framförhållning och beredskap inför kommande boendebehov. Detta gäller många olika aktörer i samhället – medborgarna, kommunerna, välfärdsområdena, bostadsaktiebolagen och aktörerna inom fastighets- och byggnadsbranschen. Det är viktigt att var och en i god tid på förhand planerar sina boendebehov under ålderdomen och förbereder sig på dem. Äldre som är i gott skick har lättare att fundera på framtiden och renovera bostaden än äldre som redan har en avsevärt sämre funktionsförmåga. Även en flytt till en ny bostad och ett nytt bostadsområde förlöper bättre när den boende aktivt kan bekanta sig med sin omgivning.

Minnes- och äldreanpassade bostäder och bostadsområden möjliggör aktivitet även om rörelseförmågan försämras och sinnena mattas av. Äldreanpassningen stöder den boendes funktionsförmåga och delaktighet. Där ingår fysiska faktorer i bostaden och bostadsområdet såsom tillgänglighet, säkerhet, teknik och tillgång till tjänster.

Reparation av bostadsbeståndet är ett viktigt sätt att anpassa bostadsbeståndet till de äldres behov. Närmare 80 procent av alla som fyllt 65 år äger sin bostad, vilket innebär att deras beslut är avgörande när det gäller reparationer av bostäder. Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet ARA betalar ut reparationsunderstöd för reparationer av bostäder och bostadshus och montering av hissar. Staten understöder också byggandet av nya bostäder för äldre. I kommuner där folkmängden minskar är projekt där ARA-beståndet i tätorter repareras så att det anpassas efter de äldres behov ett bra sätt att stödja de äldres boende. Statens renoveringsunderstöd och renoveringsrådgivning är viktiga metoder för att förbättra bostadsbeståndet. Renoveringsrådgivningen ligger för närvarande huvudsakligen på organisationsverksamhetens ansvar, eftersom kommunernas renoveringsrådgivning har minskat under de senaste decennierna.

I framtiden kommer allt fler äldre att bo ensamma, vilket leder till ökad ensamhet och otrygghet. Känslan av ensamhet kan minskas med hjälp av olika lösningar som främjar gemenskap och delaktighet. Olika boendalternativ behövs för att möta efterfrågan på bostäder för äldre. Även i den allmänna bostadsproduktionen spelar äldrevänliga lösningar och tillgänglighetsaspekterna en stor roll med tanke på den åldrande befolkningens behov. Boende i gemenskaper av flera generationer stöder delaktigheten och ökar trygghetskänslan. Gemenskapskänslan kan också främjas med hjälp av mötesplatser och gemensamma aktiviteter i bostadsområdet.

Kommunerna och de kommande välfärdsområdena har på många sätt en viktig uppgift när det gäller att stödja boendeförhållandena för den äldre befolkningen. Goda boendeförhållanden stöder en bra ålderdom och minskar också behovet av äldreomsorg. Kommunerna ansvarar även i fortsättningen för samhällsplaneringen och planläggningen samt främjandet av hälsan och välfärden bland olika befolkningsgrupper, inklusive olika uppgifter i anslutning till boende. I och med social- och hälsovårdsreformen överförs ansvaret för organiseringen av boendetjänsterna inom socialvården på välfärdsområdena. Det kommer att ske ändringar i boendetjänsterna för äldre och i de olika uppgifterna i anslutning till boende i och med de kommande ändringarna i socialvårdslagen och äldreomsorgslagen. Kommunens och välfärdsområdets plan för att stödja den äldre befolkningen ska innehålla mål, åtgärder och samarbete för att förutse den äldre befolkningens boendebehov och utveckla ett boende som motsvarar behoven. Vid den rådgivning som tillhandahålls i välfärdsfrämjande syfte ska den äldre befolkningen uppmanas att förutse sitt eget boende och att genomföra lösningar som stöder självständigt boende. Ett fungerande samarbete mellan kommunerna och välfärdsområdena är i framtiden nödvändigt med tanke på de äldres boende och boendetjänster samt för främjandet av de äldres välfärd och hälsa.

Kommunerna behöver vidta åtgärder för att utveckla äldrevänliga bostadsområden och för att möta de äldres boendebehov. Tills vidare har kommunerna endast i snäv utsträckning satsat på att förutse och förbereda sig på de äldres boendebehov. Kommuner, tätorterna och glesbygder befinner sig i väldigt olika situationer, och det behövs lösningar som lämpar sig för alla dessa situationer. Områden där folkmängden minskar har en stor äldrebefolkning och ett stort behov av att förbättra deras boendeförhållanden. I framtiden kommer äldrebefolkningen i högre grad att bo i stadsliknande områden, i huvudsak i vanliga bostäder. Kommunerna kan på många sätt stödja de äldres boende, rörelsemöjligheter och möjligheter att klara sig i vardagen. Det är viktigt att planera och bygga äldrevänliga bostadsområden samt framför allt att utveckla de befintliga områdena. Ett äldrevänligt bostadsområde är ett område där också personer med nedsatt funktionsförmåga kan röra sig och vara delaktiga. Det är ett tillgängligt och tryggt bostadsområde som stöder funktionsförmågan, och där all nödvändig service är lättillgänglig. Bostadsområdet ska också stödja delaktigheten och gemenskapen.

Miljöministeriet har genomfört ett åtgärdsprogram för äldre personers boende 2020–2022. Syftet med åtgärdsprogrammet har varit att stödja de äldres och kommunernas framförhållning och beredskap med avseende på boende samt att utveckla äldrevänliga bostäder och bostadsmiljöer. Programmet har genomförts i samarbete mellan ARA, kommunerna och organisationerna inom branschen. Staten har i första hand beviljat understöd för renovering och byggande av bostäder och för kommunernas utvecklingsprojekt. Projekt för utveckling av boendet för äldre har genomförts eller ska genomföras med statligt understöd i 57 kommuner och samkommuner.

Åtgärder för åren 2023–2027

- Framförhållningen och beredskapen inför de äldres boendebehov ska stödjas genom ökade satsningar på rådgivning om boende och renoveringsrådgivning
- Utvecklingen av bostäder och boendetjänster för äldre i kommunerna och välfärdsområdena ska stärkas
 - stödja genomförandet av äldreomsorgslagen och öka kunnandet inom boende och boendeservice
 - stödja kommunernas och välfärdsområdenas utvecklingsprojekt
 - utveckla äldrevänliga bostadsområden med hjälp av nätverkssamarbete
 - dela god praxis och goda exempel

- Renovering av bostadsbestånd med hänsyn till de äldres behov ska främjas
 - trygga tillgången till renoveringsunderstöd och kontrollera att understödsvillkoren är aktuella
 - utveckla och dela metoder för bedömning av renoveringsbehov i bostäder
- Boendelösningar för äldre ska utvecklas och utökas
 - stärka principen om planering som lämpar sig för alla (Design for All) i bostadsplaneringen
 - utveckla och genomföra gemenskapsboende (svl) och andra former av övergångsboende med hjälp av ARA:s investeringsunderstöd för boende för grupper med särskilda behov
 - utnyttja olika besittningsformer i fråga om boende för äldre

Åtgärdsförslag för åren 2027–2030

- Åtgärderna uppdateras utifrån behoven och tidigare vidtagna åtgärder.

Huvudansvarig: MM

3.6 Servicen genomförs på ett socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbart sätt

Mål fram till 2030

- Genom att förbättra innehållet och strukturerna i tjänsterna för äldre har det säkerställts att äldre kan få den vård och omsorg av hög kvalitet som de behöver för sitt välbefinnande, sin funktionsförmåga och sin hälsa.
- I kund- och servicehandledningen samt i tjänsterna har en tjänsteintegration, trygga och ändamålsenliga tjänster som ges i rätt tid och ordnandet av kostnadseffektiva tjänster säkerställts. Rådgivningsarbete som främjar de äldres hälsa och välfärd utgör en del av handledningen.
- Inom de tjänster som tillhandahålls i hemmet tillämpas handlingsmodeller för akutvård, rehabilitering och närståendevård, och nya tekniker utnyttjas. Dessutom tillhandahålls tjänsterna dygnet runt, och verksamhetsstyrningssystemen stöder ledningen och en flexibel fördelning av personal enligt kundernas servicebehov.
- Det är tryggt att bo hemma. Ändamålsenliga tjänster som tillhandahålls i rätt tid stöder de äldres möjligheter till delaktighet.
- Ekologiskt hållbara förfaranden utgör en del av servicesystemet. Kostvanorna har förändrats i enlighet med näringsrekommendationerna. Vardagsmiljön är tillgänglig och orsakar en så liten miljöbelastning som möjligt, och invånarna kan ta sig fram till fots och på cykel och utnyttja kollektivtrafik.

Bakgrund

Den ekonomiska, sociala och ekologiska hållbarheten är nära förknippade med varandra. Med social hållbarhet avses bland annat samhörighet, förmågan att möta individuella behov samt att välfärden och resurserna fördelas på lika och rättvisa grunder. Med tanke på den ekonomiska hållbarheten är det nödvändigt att göra ändringar i de nuvarande offentliga tjänsterna och förmånerna, och tjänsterna måste genomföras

inom gränserna för de resurser som finns att tillgå så att ett stabilt och fungerande system kan uppnås. Ekonomisk hållbarhet möjliggör också den tekniska utveckling som krävs med tanke på den ekologiska hållbarheten. Den ekologiska hållbarheten främjas inom tjänsterna genom val som beaktar hållbara produktionsätt och konsumtionsvanor. Vidare strävar man efter att minska skadliga miljökonsekvenser, och all materiell verksamhet bedrivs inom gränserna för naturens bärkraft. Den åldrande befolkningen utgör en utmaning för servicesystemets hållbarhet och förutsätter att tjänsterna utvecklas både innehållsmässigt och strukturellt. Vi behöver dels förståelse för de brister som finns i tjänsterna och för behovet av nya tjänster, dels nya metoder för att dämpa kostnadsökningen.

Indikatorer som lämpar sig för den åldrande befolkningen och befolkningsstrukturen behövs för uppföljningen av den sociala, ekologiska och ekonomiska hållbarheten. Kvalitetsindikatorer i anslutning till egenkontroll ska fastställas, liksom även målnivåerna för dessa, och länkas till kvalitetsrekommendationerna om äldre och till RAI-bedömningen. Genom arbetet stärks egenkontrollen som ett verktyg för tjänsteproducenten med hjälp av vilket kvaliteten på tjänsterna utvecklas och följs upp i verksamhetsenheternas dagliga kundarbete. Tillförlitliga och jämförbara uppgifter stöder utvecklingen av socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbara tjänster på både nationell och regional nivå. Kvaliteten på de tjänster som tillhandahålls äldre ska följas upp från både kundens och organisationens synvinkel i syfte att förbättra kvaliteten.

De förebyggande åtgärderna, som nu prioriteras, och de möjligheter som de nya verksamhetssätten och tjänsterna erbjuder gör det möjligt att erbjuda de äldre bättre och mänskligare service och främjar även ekonomiskt, socialt och ekologiskt hållbara verksamhetsätt, inklusive hälsofrämjande matjänster och möjlighet till vardagsmotion. De äldres hälsa, funktionsförmåga och välbefinnande kan stödjas med hjälp av högklassiga, individuella tjänster som ges i rätt tid och genom åtgärder som främjar psykisk hälsa, delaktighet och aktivitet. Den åldrande befolkningen är allt mer heterogen, begreppet välfärd kan definieras på många olika sätt och de äldres behov kan tillfredsställas på flera olika sätt. Äldre personers delaktighet omfattar bland annat möjligheten till meningsfull växelverkan med andra och möjligheten att påverka sitt eget liv och beslut som gäller personens egna angelägenheter. De äldres självbestämmanderätt måste beaktas i ordnandet och genomförandet av tjänsterna.

Tidigare servicestrukturer utvecklas så att de blir flexibla och enkelt kan anpassas efter de äldres behov på basis av bland annat forskningsinformation. Förankringen av god praxis inom tjänsterna fortsätter alljämt, och arbetet med att organisera kund- och servicehandledningen som regionala helheter fortsätter. Teknik utnyttjas i kund- och servicehandledningen, och elektronisk kommunikation och lågtröskelverksamhet möjliggörs. I kund- och servicehandledningen erbjuds hälso- och välfärdsfrämjande rådgivning för behov på olika nivåer i syfte att upprätthålla de äldres funktionsförmåga. Här gäller det att beakta många olika verksamhetsmöjligheter (kontaktytor) och att säkerställa att kunderna erbjuds tjänster som möter deras behov samt att dessa tjänster ges i rätt tid. På så sätt säkerställs att servicesystemet är jämlikt och ekonomiskt hållbart och att det är effektivt samordnat.

En av de viktigaste delarna i åtgärderna för servicesystemet för äldre är att se till att det finns tillräckliga resurser för hemvård och att stärka tjänsterna i hemmet. Den andra fasen i reformen av lagstiftningen gällande tjänster för äldre handlar framför allt om att stärka resurserna för och kvaliteten i hemvården. Projektet Framtidens tjänster som stöder boende hemma för äldre strävar efter kundorienterade servicehelheter samt efter att förnya verksamhetssätten inom tjänster för äldre. Syftet med projektet är

att stödja kommuner och kommande välfärdsområden i utarbetandet och införandet av rekommendationerna för tjänsterna på ett socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbart sätt i kvalitetsrekommendationerna för äldre. Effektiv förebyggande verksamhet som upprätthåller funktionsförmågan, rehabilitering och nationellt enhetliga verksamhetsmodeller som stöder förmågan att klara sig på egen hand behövs för att stärka möjligheterna att bo kvar hemma. Hemvårdsservice tillhandahålls dygnet runt, sju dagar i veckan. Nationella verksamhetsmodeller för närståendevård vidareutvecklas. De som arbetar som närståendevårdare, både äldre och personer i arbetsför ålder, har en avgörande roll, och det är ytterst viktigt att de får stöd. Som stöd för hemmaboende utnyttjas avancerad digitaliserings- och välfärdsteknik, vilket även har lyfts fram som mål för den ovannämnda lagstiftningsreformen.

Rådgivning om olika möjligheter i anslutning till boende och om den äldres egen beredskap utgör en del av kund- och servicestyrningen. I bedömningen av servicebehovet ska det beaktas att de äldre behöver ett tryggt boende som uppfyller olika behov och ett bostadsområde som stöder den äldres möjligheter att vara delaktig i olika aktiviteter. Organisationerna spelar en stor roll när det gäller möjligheterna till delaktighet i bostadsområdena, och det är viktigt att rådgivnings- och kundhandledningsenheterna erbjuder information om dessa. Samordningen av boendetjänsterna i området och beviljandet av boendetjänster sker utifrån enhetliga kriterier i rådgivnings- och kundhandledningsenheten.

Åtgärder för åren 2023–2027

- Kund- och servicehandledningen ska vidareutvecklas med avseende på målet att främja hälsa och välfärd och stödja funktionsförmågan, och kundernas individuella servicebehov ska mötas.
- Egenkontrollen och kvalitetsindikatorerna ska vidareutvecklas, och god praxis ska förankras.
- Hemmaboende ska stödas genom utveckling och införande av integrerade handlingsmodeller, där teknikerna utgör en del av serviceekosystemet.
- Kvalitetsindikatorerna, indikatorerna och kvalitetsnivåerna ska vidareutvecklas.
- Det ekologiska hållbarhetstänkandet ska förankras i serviceplaneringen och praxisen så att den ekonomiska och materiella verksamheten anpassas efter naturens bärkraft. Implementeringen av de nordiska ländernas näringsrekommendationer stöder en hållbar kost, och uppbyggandet av ett nationellt uppföljningssystem gör det möjligt att utvärdera verksamheten.
- Handlingsmodeller som förbättrar tillgången till personal och personalens tillräcklighet inom tjänsterna för äldre ska utvecklas och införas.
- I syfte att förbättra tjänsternas tillräcklighet och tillgången till personal ska åtminstone följande åtgärder utvärderas:
 - Öka antalet ambulerande familjevårdare till stöd för hemmaboende
 - Utöka familjevården i fråga om de kunder för vilka det är en lämplig serviceform
 - Utnyttja omsorgsassistenterna för de kunder vars servicebehov kan mötas med hjälp av omsorgsassistenternas kunskaper
 - Utvärdering och spridning av god praxis inom internationell rekrytering
 - Utveckla vikariatarrangemangen

Åtgärdsförslag för åren 2027–2030

- Information från äldre, forskningsinformation och tillförlitlig uppföljningsinformation ska utnyttjas i uppbyggandet av serviceekosystemet

- Åtgärder ska vidtas för att stödja hemmaboende äldres trygghet och välbefinnande
- Det ekologiska hållbarhetstänkandet är en del av serviceplaneringen och praxisen; Information från systemet för näringsuppföljning bland äldre används i utvärderingen av effekter och kostnadseffekter och utnyttjas i utvecklingen av verksamheten.

Huvudansvar: SHM

3.7 Uppföljning och utvärdering av genomförandet

Åtgärdsprogrammet i anslutning till åldersprogrammet har beretts som ett tjänsteuppdrag över förvaltningsområdesgränserna. Genomförandet av åldersprogrammet kopplas till den gällande lagstiftningen, beslutsfattandet och de fungerande strukturerna. Åldersprogrammet genomförs över förvaltningsområdesgränserna, och i programmet deltar många olika aktörer i samhället, såsom ministerier, välfärdsområden, kommuner och organisationer. I åtgärdsprogrammet specificeras närmare genom vilka åtgärder genomförandet ska främjas under respektive regeringsperiod. Åtgärderna kompletteras under regeringsperioden. Genomförandet ska bygga på ett evidensbaserat kunskapsunderlag. Till stöd för beslutsfattandet utförs vid behov en förhandsbedömning av de olika åtgärdernas effekter (EVA).

Genomförandet av åtgärdsprogrammet i anslutning till åldersprogrammet kopplas till valda indikatorer, med vilka man följer upp och bedömer utfallet av effektmålen i principbeslutet och effekterna av de åtgärder som genomförs under varje regeringsperiod. Bedömningen inleds när genomförandet börjar, som en s.k. fortlöpande bedömning, och bedömningsinformationen utnyttjas också under genomförandet. De valda indikatorerna bygger på evidensbaserade uppgifter och definieras under regeringsperioden. Genomförandet av kommunikationen styrs av en kommunikationsplan, som utarbetas under regeringsperioden.

Genomförandet följs upp regelbundet av ministerarbetsgruppen för social- och hälsovård och av den styrgrupp och genomförandegrupp som tillsatts. Styrgruppen och genomförandegruppen tillsätts alltid för en regeringsperiod.

UTKAST